

FARAGÓ DÁVID

EGY KÜLÖNLEGES KARRIER A HÓDOLTSÁGI PEREMVIDÉKEN: MIHÁLYPÉTERHÁZI ORMÁNYI JÓZSA SÜMEGI VÁRNAGY ÉLETE ÉS CSALÁDJA*

Bevezetés

Ormányi Józsa (?–1562) sümegi várnagy¹ (1553–1562) ismert alakja az Észak-Dunántúl XVI. századi történetének. Komáromy András ugyanis a múlt század elején közölte² 28 darab Nádasdy Tamáshoz, valamint vezető szervitorához, Csányi Ákoshoz³ írt levelét. Ezek a magyar nyelvű levelek főleg a hódoltsági peremvidék mindennapjaiba, valamint Hegyesd várának 1561. évi törökök általi el-, illetve 1562. évi keresztény visszafoglalásának időszakába nyújtanak páratlanul értékes betekintést.⁴ A végvári⁵ életet dicsőítő Takáts Sándor volt az első, aki

---

* Jelen tanulmány a 2017. évi XXXIII. OTDK-ra készített és a 16–17. századi magyar történelem tagozat zsűrije által első helyvel jutalmazott pályamunkám átdolgozott változata. A dolgozat, valamint a tanulmány elkészítésében nyújtott segítségéért és tanácsaiért köszönettel tartozom témavezetőmnek, Oborni Teréznek, illetve bírálóimnak, Varga Szabolcsnak és Végh Ferencnek. A tanulmány az „MNL OL 1526–1570 közötti iratainak feldolgozása és online publikálása” c. K 128695 azonosító számú NKFIH pályázat keretében készült.

1 Ormányi Józsa a leveleit mindig Sümeg várának prefektusaként (*prefectus castris Symeg*) írta alá. Levelei alapján egyértelmű, hogy egy személyben felelt a katonai és gazdasági ügyekért, ezért esetében a *prefectus* tisztséget várnagynak fordítom. A terminológiai kérdésre l. *Kenyeres*, 2008. 105–148. p.

2 *Komáromy*, 1907. 130–160. p.

3 Életére l. *Bilkei*, 1993.

4 Ormányi Józsnak az MNL OL-ben 29 darab Csányi Ákoshoz, 27 darab Nádasdy Tamáshoz, illetve egy-egy darab Désházi Jánoshoz és Kanizsai Orsolyához írt levelét őrzik. Szalay Ágoston ezenkívül négy olyan levelét közölte, amelyek kallódnak vagy mára elpusztultak. *Szalay*, 1861. 206–207., 335–336., 355–356., 364–365. p. Ismert ezenkívül egy 1558. július 3-án kelt magyar nyelvű levele, amely a Központi Antikvárium tulajdonában van. Ormányi Józshoz címzett levelek nem maradtak fenn. Ezeket valószínűleg halála után örökösei kiselejtezték, ugyanis nem volt jogbiztosító szerepük, pedig halála után Köves András megbízottjai öt olyan ládáját foglalták le, amelyekben pénze és jogbiztosító iratai mellett leveleit is tárolta. MNL OL E 185 – b. – III. – 29. tétel – No. 39.

5 Habár Sümeg a veszprémi püspökség tulajdonában volt és királyi őrség csak átmenetileg sem állomásozott benne, a tanulmányban még is végvárnak tekintem, ugyanis Veszprém 1552. évi

kutatásai során felhasználta Komáromy forráspublikációját. Neki köszönhetően Ormányi Józsáról az egyszerű végvári katona képe alakult ki, akinek a neve elsősorban a kémkedéssel fonódott össze.⁶ A későbbi szakirodalom is Komáromy, valamint Takáts munkáiból indult ki, így a sümegi várnagyról kialakított egyoldalú kép általánosan elterjedt a későbbi szakirodalomban is.⁷ Ormányi Józsa életrajzának modern feldolgozására eddig egyedülként a sümegi vár feltárásában és helyreállításában is részt vevő Koppány Tibor vállalkozott.⁸ Több hibás adatot is tartalmazó tanulmányában elsősorban Ormányi sümegi építkezéseire, valamint a vár modernizálására tett lépéseire koncentrált. Munkája jellegéből fakadóan a sümegi várnagy családjával, kapcsolati hálójával, illetve társadalmi helyzetével azonban nem foglalkozott. Koppány tanulmánya visszhang nélkül maradt, eredményei ugyanis nem épültek be a tudományos kutatásokba.⁹

Az Ormányi Józsával kapcsolatos, újonnan feltárt források¹⁰ alapján az életére és a családjára vonatkozóan meglévő gyér ismereteink jelentősen bővíthetők. Ráadásul a róla kialakult egyszerű végvári katona képe is módosítható. Életrajzának feltárása révén ugyanis a forrásokból egy olyan katolikus vallású egyházi szervitor,¹¹ dél-dunántúli köznemes alakja bontakozik ki,¹² aki a török hódítás elől menekülő társai többségével ellentétben nem szívódott fel a végvári vitézek névtelen tömegében. Kitartásának és sorstársait felülmúló műveltségének köszönhetően ugyanis sikeresen teremtett új életet magának és családjának Zala megyében. A tanulmány célja annak feltárása, hogy Ormányi Józsának és családjának hogyan sikerült új életet kezdenie a hódoltság peremvidék részét képező Zala me-

---

eleste után katonai, védelmi szerepe megerősödött. A védelmi rendszer modernizációját bizonyítja, hogy Ormányi Józsa irányításával a várat 1553–1554 között egy ólasz bástyával erősítették meg, valamint növelték a kézi lőfegyverek számát is. A vár hadászati jelentősége Veszprém 1566. évi visszafoglalását követően csökkent. *Kelenik*, 1991. 21–22., 25–26., 28. p., *Koppány*, 1995. 17., 22., 27. p., *Pálffy*, 1996. 174–192. p.

6 *Takáts*, 1915. 144–236. p

7 *Szántó*, 1972. 316., 320. p., *Szántó*, 1986. 263–266. p., *Högyész*, 1989. 54–56. p., *Szabó*, 2000.

8 *Koppány – Kozák*, 1969.

9 *Koppány*, 2014.

10 A szétszórt forrásanyag összegyűjtésében nagy segítségemre volt a Reformáció kora: MNL OL 1526–1570 című adatbázis, elérhető: <https://adatbazisokonline.hu/adatbazis/reformacio-kora-mnl-ol-1526-1570> (letöltés ideje: 2020. 09. 30.)

11 A 16–17. századi nyugat-dunántúli köznemesség karrierlehetőségeit l. *Dominkovits*, 2008.

12 Baranya megye késő középkori köznemesi társadalmának jellemzőire l. *Varga*, 2018. 73–78. p.

gyében,¹³ illetve hogyan sikerült annak köznemesi társadalmába beilleszkednie.¹⁴ Ennek ismertetése során külön hangsúlyt fektetnek házassága, valamint felesége családjának bemutatására, ugyanis ennek révén érzékeltethető a sümegi várnagy tekintélye, valamint a Zala megye köznemesi társadalmába történő beilleszkedésének a sikeressége.¹⁵ Ormányi Józsa életének megismerése ráadásul új adatokkal szolgál a nagylétszámú kora újkori köznemességre nézve, amelynek a története iránt az utóbbi évek folyamán örvendetes módon megnőtt a kutatók érdeklődése.¹⁶

Az Ormányi család és birtokai a XVI. század közepéig

Az Ormányi család eredetének azonosítására már több, bizonyítékokkal alaposan alá nem támasztott kísérlet történt. Lukinich Imre úgy vélte, hogy az Ormányi család Zala vagy Baranya megyéből származott.¹⁷ Ezzel szemben Gál-Mlakár Zsófia a család gyökereit Vas megyében,¹⁸ míg Koppány Tibor Sáros megyében kereste.¹⁹ Az újabb kutatások alapján bizonyítható, hogy a Mihálypéterházi Ormányi család Baranya megyéből származott.²⁰ A család tagjai a középkor folyamán az Ormándi/Urmándi névalakot használták. A család névadó települése, Ormánd, egykoron a baranyai Majsza, Bezedek és Lippó települések határán feküdt. A mára nyom nélkül eltűnt Mihálypéterháza pedig a keresztény és török források összevetése alapján a ma Szigetvár részét képező Becefa környékére lokalizálható.²¹

A család első ismert tagja az a bizonyos Ormándi Deniper fia István volt, akit apósa 1289-ben örökbe fogadott és Baranya megyei birtokai örökösévé tett. István egy kiterjedt, jómódú dél-magyarországi birtokos család tagja lehetett. A név-, valamint az idő és földrajzi közelség alapján feltételezhetően a rokona, talán a testvére volt az a Deniper fia András, aki 1290-ben *Scatha*-i várnagyként tűnik fel egy oklevélben.²² Hasonló módon a testvére lehetett az a Deniporius fia

---

13 Sz. Simon, 2014. 144–150. p.

14 Zala megye 16. századi köznemesi társadalmának jellemzőit l. Bilkei, 2011.

15 Kubinyi, 1970. 216–217. p.

16 A historiográfiai áttekintést l. Tevelj Arató, 2016. 967–971. p.

17 Lukinich, 1941. 279. p. 5. jz.

18 Gál-Mlakár, 2007. 307. p.

19 Koppány, 2014. 60. p.

20 Csánki, 1894. 556. p.

21 Mihálypéterháza és Ormánd azonosítására l. Faragó, 2019.

22 HO VIII. köt. 232. p.

Péter ispán, aki 1296-ban a Karassó melletti birtokokkal rendelkező rokonainak a képviselője volt.²³

Az Ormándi család leszármazása a XV. század elejéig jól követhető. A század közepére azonban a család több ágra szakadt, a birtokaprózódás következtében pedig birtokai jelentős részét is elveszítette. Noha a család tagjai közül a késő középkor folyamán senki sem töltött be vármegyei tisztséget, többen is királyi, megyei emberként tűnnek fel a forrásokban. Ez alapján arra következtethetünk, hogy a családtagok Baranya megye kisbirtokos, gyakorlatban képzett jogtudó értelmiségének tagjai közé tartoztak. Noha a család mihálypéterházi ága a forrásokban elsőként 1519-ben tűnik fel, a birtoktörténeti vizsgálatok alapján azonban feltehetően nem sokkal 1449 után vált ki a családból. A mihálypéterházi ág birtokai elsősorban Baranya megye nyugati részén, Siklós és Szigetvár környékén feküdtek. Az Ormányi család tagjai közül többen is a korban megszokott módon a környék nagybirtokosainak, elsősorban a Maróti, Töttös és Hédervári családoknak a szolgálatába szegődtek.²⁴

Habár az Ormányi család XV. századi leszármazásának a rekonstruálása bizonytalan, a sümegi várnagy közvetlen felmenőit biztosan ismerjük. Kölkedi István fiainak 1429. május 12-én kelt birodalmi címereslevelének a hátulján ugyanis egy idegen kéztől származó, az íráskép alapján feltehetően a XVI. század második feléből származó, a téma szempontjából rendkívül értékes genealógiai adatokat tartalmazó feljegyzés található.²⁵ A feljegyzés alapján²⁶ Kölkedi István lánya Sós Kelemen felesége volt, tőle született Zsuszka nevű lánya, akit K(a)rádi Dávid vett feleségül.²⁷ Karádi Dávid lánya pedig az az Áfra volt, aki Ormányi Józsat és testvéreit, Tamást, Györgyöt és Jánost szülte.²⁸ Egy 1564-ben kelt levélből Józsa

---

23 ÁHHKO 290. sz.

24 Az Ormándi család középkori történetére l. *Faragó*, 2020.

25 Az oklevél valószínűleg az alább ismertetendő 1559. évi Somogy megyei birtokadomány után került Ormányi Józsa és testvérei tulajdonába.

26 A címereslevelet közlő Schönherr Gyula a 16. századra datálta a hátlapi feljegyzést, azonban azzal érdemben nem foglalkozott. *Schönherr*, 1913. 38–39. p.

27 Feltehetően azonos a bizonyos Karádi Dáviddal, aki tanúként volt jelen 1488. január 12-én Bornemissza János alkincstartónak a Somogy megyei Bennek faluba történő beiktatásakor. DL 19 346.

28 „Clemens Sos habit in uxorem filiam Joannis Kewlkedy, ex illa nata est domina Susko, filia videlicet Clementis Sos, qua nupta est Davidj Krady, ex qua nata est domina Affra, mater Josae, Thomae, Georgii et Joannis Ormanj.” DL 50 521.

és testvérei apját, Jánost²⁹ is ismerjük, akinek egy Tamás³⁰ és egy Miklós³¹ nevű testvére volt.³² A Somogyvár környékén birtokos Karádi, Kölkedi és (Kölkedi) Sós család tagjairól nem sokat tudunk.³³ A Karádi és Kölkedi család tagjai közül senki sem viselt vármegyei tisztséget. A Kölkedi Sós családból Balázs 1468–1469 között somogyi alispánként, míg Kölkedi Sós György 1514–1517 között somogyi szolgabíróként működött.³⁴ A sümegi várnagy anyai ági rokonsága tehát Somogy megye kisbirtokos nemességének soraiba tartozott.³⁵

Az Ormányiak XVI. század közepi, Baranya megyei birtokairól kevés információ van.³⁶ Különböző időpontból származó források alapján az Ormányiaknak Mihálypéterházán, Ormányon, Cilinán,³⁷ Zsenen³⁸ és Szentjakabon³⁹ mindösszesen 10,5 portáját lehet azonosítani.⁴⁰ A középkori birtokok nagy része elveszett a birtokprózódás és a török hódítás miatt. Siklós és Pécs 1543. évi elvesztése után ugyanis Baranya megye a hódoltsági peremvidék részévé vált. Az Ormányiak megmaradt falvai az 1550-es évek közepére mind a szigeti vár birtokai közé tartoztak, ráadásul a törökök is adóztatták azokat. A török–magyar ütközőzónába került falvak folyamatosan pusztultak, ezt bizonyítja, hogy 1542-ben Mihálypéterházán 9 portából 5 számított szegénynek,⁴¹ így az Ormányiaknak

29 További adatok nem ismertek róla.

30 Feltehetően azonos a bizonyos Ormándi Tamással, aki 1513-ban Hédervári Ferenc tamási várnagya volt. DL 22 443.

31 1519-ben és 1520-ban Baranya és Somogy megyei birtokügyekben járt el ügyvédként. Ismereteink alapján 1519-ben először az ő nevében tűnik fel a Mihálypéterházi előnév. 1519.: DL 101 536., 1520.: DL 30 283.

32 „...ők bírták, Ormányi Miklós és Ormányi Tamás és Ormányi János, a mi atyánk...” MNL OL P 57 – II. – II. – No. 31. Ormányi György – Ormányi János. Szigetvár, 1564. március 21.

33 *Csánki*, 1894. 617., 622–623., 679., 682., 694. p.

34 *Archontológia* II. 222., 227–228. p.

35 A szolgabírói tisztséget a késő középkorban jellemzően kisbirtokos nemesek töltötték be. *Szakály*, 1997. 421. p.

36 Szigetvár birtokainak 1546., 1549., 1551., 1553., 1554. évi összeírását, valamint Baranya megye 1542. évi dikális összeírását, illetve az 1554. évi deftert használtam fel. *Follajtár*, 1942. 22. p., *Horváth J. – Timár*, 1973. 27., 39. p., *Káldy-Nagy*, 1960. 32., 88., 94. p., *Timár*, 1996. 73., 106. p. A birtokokat I. az. I. mellékletben.

37 Ma Cselna néven puszta Sellyétől délnyugatra. *Horváth J. – Timár*, 1973. 95. p.

38 Ma Zsenipuszta, dűlőnév Kiscsány határában. Uo. 127. p.

39 A mai Rózsafa és Turbék környékén feküdt. Uo. 121. p.

40 Ormányról nem ismertek adatok.

41 *Horváth J. – Timár*, 1973. 27. p.

feltehetően nem sok jövedelmük származott itteni birtokaikból. Az összeírásokban Ormányi Pétert,⁴² Miklóst, Tamást és Jánost⁴³ említették birtokosként, Józsat nem, így neki feltehetően nem voltak birtokai Baranyában.⁴⁴

Ormányi Józsa életútja

A baranyai kisbirtokos családból származó Ormányi Józsa fiatalkoráról semmit sem lehet tudni. A sümegi várnagy születési ideje közvetett adatok alapján az 1510-es évekre tehető, ugyanis feltételezhető, hogy Köves András veszprémi püspök⁴⁵ 1553-ban egy idősebb és tapasztaltabb személyt választott a veszprémi püspökség új központjának számító Sümeg élére. Ormányi Józsa neve először 1543-ban bukkan fel több forrásban is, ráadásul mint a kisebb kancellária jegyzője (*notarius minoris cancellariae*).⁴⁶ Először január 15-én, másodsor pedig február 12-én tűnik fel a Sárkány Orsolya és fiai, valamint a Révay Ferenc és fiai között a Nyitra megyei Holics és Szkáros birtokáért folyó perben.⁴⁷ Ezt követően egy a Hédervári György és Ferenc Medveréb faluba történő beiktatását elrendelő,

---

42 Azonosítása bizonytalan.

43 Feltehetően Józsa édesapja és testvérei voltak.

44 Ormányi Józsa végrendeletében szintén megemlékezett arról, hogy neki nem, csak testvéreinek voltak Baranya megyében birtokai, amelyek a török hódítás következtében veszttek el. „Nam fratres mei etiam felicioribus temporibus paterna et avitica bona semper possederunt per se, prout in aliqua parte etiam modo possident quantum a Turcica tyrannide conceditur. Ego ante numquam illa possedi, nec eorum utilitatem percepi...” MNL OL P 57 – II. – II. – No. 26. 2–3. p.

45 Köves András (?–1568. február 2.): I. Ferdinánd udvari káplánja, majd óbudai prépost volt. 1553. június 4-én nevezték ki veszprémi püspökké, amit III. Gyula pápa 1554. augusztus 3-án erősített meg, a püspöki címet haláláig viselte. Megkapta a lövöldi priorság és a fehérvári prépostság javadalmait is, hogy azokból Sümeg és Komár váranak védelmét biztosítsa. Sümegen hunyt el. MKL VII. köt. 395. p.

46 A személynöki hivatal és a kisebb kancellária 16. századi történetének a feltárása még várat magára. Bónis György kutatásai bizonyították, hogy a Jagelló-kor végén a kisebb kancellária jegyzői elsősorban a kisbirtokos nemesség soraiból kerültek ki, akik tudásukat igen változatos megbízatások során, a gyakorlatban sajátították el, és általában csak rövid időt töltöttek el a kisebb kancellária kötelékében. *Bónis*, 1971. 408–414. p.

47 A január 15-én kelt oklevélben Szávai András, Nyárádi Vida Balázs és Szentmihályfalvi Kulcsár Benedek jegyzőkkel együtt említik. DL 23 067. 13v., 21v.

március 3-án kelt oklevélben említik meg.⁴⁸ Bejcsi Ambrus⁴⁹ július 12-én Nádasdy Tamásnak írt leveléből pedig megtudhatjuk, hogy Ormányi Józsnak (*scriba in iudiciis*) köszönhetően értesültek arról, hogy a Siklós várát négy oldalról ostromló török sereg, amely Somogy megyét egészen Karádig elfoglalta, mintegy 5000 embert vesztett, Somogyvár és Lak várát a katonák többsége elhagyta, a somogyvári jobbágyok pedig Fonyódra menekültek a törökök elől.⁵⁰

Hogy pontosan mikor és hogyan került a leendő sümegi várnagy a kisebb kancelláriába, azt homály fedi. Feltételezhető azonban, hogy ahhoz köze volt az anyja révén meglévő somogyi kapcsolatainak, ugyanis 1543–1544-ben a személynöki tisztséget a Somogy megyei középbirtokos családból származó Várdai Tamás — Várdai Pál királyi helytartó testvére — töltötte be. Az utolsó, biztosan Várdai Tamás személynöknek tulajdonítható oklevelet 1544. augusztus 22-én állították ki, aki feltehetően nem sokkal ezután elhunyt.⁵¹ Valószínű, hogy Ormányi Józsa is Várdai halála után hagyta el a kisebb kancellária kötelékét.

Ormányi 1543 után hosszú időre eltűnik a forrásokból, ugyanis legközelebb egy 1551. június 18-án kelt adománylevélben tűnik fel ismételten a neve. Az oklevélben az 1548-tól óbudai prépost Köves András Fádi Bálint deáknak és neki adományoz Nagykomár⁵² mezővárosában egy elpusztult nemesi udvarházat és két teljes pusztát jobbágytelket, továbbá mentesíti őket minden öt megillető rendes és rendkívüli adó megfizetése alól.⁵³ Az oklevél indoklása alapján Köves András

48 Závodszy, 1922. 148. p.

49 Farkas, 2019. 112–114. p.

50 „...egregium Josam Orman, qui erat in iudiciis scriba, qui certo dixisset, Caesaream Maiestatem in obsidione Soklyos et in impetu amisisse quasi quinque milia Turcorum, a quattuor partibus ingeniis castrum rueretur. Item Simigium usque ad Karad prioris de Leweld et ipsum Karad Turcis esset occupatum. In Somogwar et Lak paucos dicunt esse milites et illos saltu discedere, colonos de Somogwar dicunt esse in insula Fonod.” Lukinich, 1941. 279. p. A Somogyvár környékén birtokos anyai rokonságának köszönhetően Ormányi jól ismerte a megye törökök által 1543-ban elfoglalt részét.

51 A Várdai családra, valamint Tamásra l. *Laczlavik*, 2013. 17–23. p.

52 Ma Zalakomár. *Csánki*, 1894. 666–667. p. A vár történetére l. *Szvittek*, 2011. 41–44. p.

53 „...Josa Ormani in administratione officii sui Nagy Komar fidei suae commisit summa fide, diligentia et omni fidelitatis constantia exhibuerunt et impenderunt, et imposterum eadem fide et dexteritate anni exhibituri sunt...totalem curiam nobilitarem in praepositura nostra in oppido Nagy Komar vocati in comitatu Simigiensi existenti habitam, nunc penitus desertam et omni aedificio carensi, cum duobus desertis sessionibus integris jobagonalibus in eodem oppido Nag Komar existentibus simulcum universis utilitatibus et pertinentiis earundem sessionum...memoratis Valentino Faadino et Josae Ormani perpetuo iure nostro dandas duximus et conferendas, imo damus, donamus et conferimus...desertas vero sessiones perinde

a nagykomári hivatalában teljesített sokévnnyi hűséges szolgálataiért részesítette Ormányit az adományban. Azt azonban sajnos nem lehet pontosan tudni, hogy a leendő sümegi várnagy milyen feladatokat látott el nagykomári szolgálata ideje alatt. Feltételezhetően a jószágkormányzat ügyeiben tevékenykedett, ugyanis egy 1551. december 13-án kelt levelét komári officiálisként (*officialis in Komar*) írta alá.⁵⁴ Az 1551. évi adománylevel szövege arra enged következtetni, hogy Ormányi már Kövest megelőzően, Bornemissza Pál prépost idejében is Nagykomárban szolgált, aki a török fenyegetés miatt 1543–1544-ben a nagykomári udvarházat megerősítette.⁵⁵

Köves András püspöki kinevezése után sem feledkezett meg hűséges szervitoráról, ugyanis 1553-ban Nagykőrösi Lőrinc helyett⁵⁶ kinevezte a veszprémi püspökség új központja, Sümeg várnagyává.⁵⁷ Köves meg lehetett elégedve Ormányi tevékenységével, ugyanis évről-évre megújította megbízatását. Az 1560. december 2-án megkötött szerződésük alapján Ormányi egy személyben felelt a püspökség megfogyatkozott birtokainak az igazgatásáért és védelméért. A fizetése évi 100 forint volt, amelyből nyolc lovast kellett tartania. Régi szokás szerint megkapta továbbá a püspökség birtokain beszedett bírságokat, illetve az elnéptelenedett birtokokból származó jövedelmeket és a jobbágyok sümegi várnak adott ajándékait is.⁵⁸ Nem tudjuk, hogy a szerződésben említett haszonvéte-

---

intuitur praemissorum servitorum dictorum Valentini Faad et Josae Ormani ad eandem curiam nobilitarem datas et possidendas ab omni solutione taxarum et contributionum nostrarum tam ordinarium, quam extraordinarium nobis, aut successoribus nostris ratione ipsarum desertarum sessionum provenire debent in perpetuum eximentes, libertas et exonerantes duximus.” MNL OL P 57 – II. – II. – No. 16.

54 MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – N. Tamás No. 1. Nagykomár, 1551. szeptember 17.

55 *Koppány*, 2014. 59–60. p.

56 1553. április 29-én még ő volt a sümegi várnagy. *Erdélyi*, 1913. 53. p., *Koppány*, 1995. 17. p.

57 Első várnagyként kelt levelét l. MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – N. Tamás No. 2. Sümeg, 1553. szeptember 17.

58 „...nos cum egregio Josa Ormany de Myhalpetherhaza, veterano servitore nostro...de novo ad officium et conservandum arcem nostram Symegh transatciones modo infrascripto fecemus, quod, quia dictus Josa Ormany ad fidelem conservationem dictae arcis nostrae Symegh ac similiter ad fidelem administrationem universorum proventuum nostrorum nobis firmissimum juramentum sub manuscripto suo praestituit, ab eodem in posterum rationem non accipiemus. Nihilominus, ut annuanti universos proventus nostros intelligamus et rectius ex nostro proventu disponere queamus, ab eodem regesta administrationis suae postulamus, quae quidem regesta jam quomodo fidelius et commodius per rationistas ipse Josa ordinare poterit juxta suam fidem, suum erit officium tamen ipse Josa Ormany in quolibet anno a rationistis, officialibus et decimatoribus diligenter rationem exigere teneatur. Iste dictus Josa Ormany habeat suum

lekből mekkora összegre tehetett szert a sümegi várnagy. Az őrség fizetése és a vár fenntartása azonban feltehetően a püspökség megmaradt birtokaiból származó minden bevételt felemésztett.

Levelei alapján Ormányi Józsa számára várnagysága idején a legfőbb nehézséget a püspökség birtokait fosztogató török és hajdú csapatok, illetve szomszéd birtokosok elleni harc, valamint az addig birtokigazgatási funkciókat betöltő, elavult sümegi vár megerősítése és modernizálása jelentette. A vár megerősítését Székesfehérvár 1543. évi török elfoglalása után már Kecseti Márton veszprémi püspök elkezdte, majd utódja, Bornemissza Pál is folytatta. Kecseti kettő, míg Bornemissza egy ágyúval erősítette meg a vár védelmét, továbbá 1548-ra palánkkal vetették körül a vár alatt fekvő mezővárost. 1546–47-ben ifj. Niclas Graf zu Salm főparancsnok királyi fizetésű gyalogos őrséget rendelt a várba, a magyar rendek pedig ugyanebben az évben 32 magyar lovaskatonával bővítették a vár védőinek létszámát. A helytartóság 1548-ban, valamint 1550-ben készített tervezetében foglaltak alapján 16 gyalogosból és 50 lovásból álló állandó őrség tartását vélték szükségesnek a várban. Ormányi kinevezése után nem sokkal, 1553–54-ben készült el az az ólasz bástya, amely a vár ellenállóképességét volt hivatott növelni.⁵⁹ Hiába volt azonban minden igyekezet, az elavult várat nem sikerült kellőképpen megerősíteni és felszerelni a törökök elleni hatékony védekezésre. Az 1550-es években ráadásul a püspökségnek lényegében a saját megfogyatkozott erejéből kellett volna a várat és a birtokait megóvni. Ormányi Józsa, levelei alapján, ez idő tájt különösen az 1552-ben a törökök által elfoglalt veszprémi vár⁶⁰ túlerőben lévő őrsege aggasztotta. A veszprémi török őrség mozdulatait ugyanis folyamatosan figyelemmel tartotta.⁶¹ A püspökség csekély bevétele, a vár kis létszámú őrsege, valamint a török túlerő miatt Ormányi Józsa önhibáján

---

salarium ad octo equos florenos Hungaricales centum. Deinde habeat justa et recta birsagia juxta veterem colonorum et possessionum ubique nostrarum consuetudinem. Item locorum desertorum, puta fenetorum et terrarum arabilium proventum officiali provenire debentes habeat. Item qualiacumque munera vel coloni nostri aut vicini nostri in respectu officii dicti Josae Ormany eidem huc in arcem nostras ferunt, accipiat et habeat harum nostrarum litterarum vigore et testimonio mediante.” MNL OL P 57 – II. – II. – No. 24.

59 Koppány, 2014. 62–63., 67. p., Pálffy, 1999. 67., 103., 105. p.

60 Ormányi Józsa sümegi várnagyi tisztsége idején, 1552–1558 között az önálló veszprémi szandzsák központja volt. Dávid, 1992.

61 Az 1557/58. évi zsoldlista alapján a török őrséget 315 katona alkotta: 107 gyalogos (102 jelen), 29 tüzér (26 jelen), 179 lovas (167 jelen). Az 1558/59. évi zsoldlista alapján a török őrséget 317 katona alkotta: 109 gyalogos (105 jelen), 29 tüzér (28 jelen), 179 lovas (166 jelen). Hegyi, 2007. 1025–1027. p.

kívül képtelen volt a rábízott birtokokat megóvni. Így történhetett, hogy a vár alatt elterülő mezővárost is adóztatták a törökök.⁶² A sümegi várnagy egy Nádasdy Tamásnak írt levelében elkeseredetten fakadt ki. Úgy vélte, hogy a török kiűzésének az egyetlen módja az, ha az ellenséges várak környékét elpusztítják és megakadályozzák, hogy a keresztény lakosság élelemmel lássa el azok őrségét, bár tudta, hogy a török túlerő, valamint a várható megtorlás miatt ezt lehetetlen végrehajtani.⁶³

Feltehetően a királyi udvarba bejáratos Köves András támogatásának köszönhető az is, hogy Ormányi Józsa és testvérei új adománybirtokokat kaptak I. Ferdinándtól. 1559. február 14-én az uralkodó az Ormányi fivéreknek adományozta Kötönyi Péter⁶⁴ és Kölkedi János felségárulás és magszakadás miatt koronára háramlott, egykori Somogy megyei birtokait, mégpedig Németit⁶⁵ egy puszta nemes udvarházzal, továbbá Horpácsot,⁶⁶ valamint a Polány⁶⁷ és (Szakács)Kölked falvakban fekvő birtokrészeit.⁶⁸ I. Ferdinánd ugyanezen év április 14-én az erdélyi ítélmester, Mecssei László⁶⁹ felségárulás miatt koronára háramlott, a Baranya

---

62 A mezőváros 1552-től adózott a törököknek. *Koppány*, 2014. 63. p. 37. jz.

63 „...jöllehet ez is hódolt e Sümegallya, de nem tudok mit róla tenni. Amint én régtől fogva eszembe vettem Kegyelmes Uram, a törököt közönséggel Magyarországon a hódolt népek tartják és etetik mindennel, mert valamit tud gondolni és kérni a török, mindent bevisz a hódolt nép neki, annak fölötté a hódolt nép annyira a törökhöz adta magát, hogy az önmaga véré, a keresztényt a töröknek beárulja, és minden kémséggel tartja a törököt. De az én bolond ítéletem szerint mindenütt a török várak körül egynéhány mérföldig el kellene pusztítani a földet, csakhogy a magyar végházak tartassanak, jó módja lehetne, először mert a pusztaságért a török ismét pusztítaná a hódolatlan földet, de a kettő között csak Úristen oltalmunk és orvosságunk.” MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – N. Tamás. No. 16. Sümeg, 1561. május 21.

64 Feltehetően a Somogy megyei Péterfalvi Kötönyi család tagja volt. *Csánki*, 1894. 623., 636. p.

65 Nikla vidékén feküdt. Uo. 631. p.

66 Ma Horpács puszta Igal mellett. Uo. 613. p.

67 Ma Polány Igaltól nyugatra. Uo. 637. p.

68 „...Majestas Caesarea totem possessionem Nemethy vocatam una cum curia nobilitari deserta, item toatlem possessionem Horpach vocatam, totales portiones possessionarias in possessionibus Polyan, Zakachkelked existentes in comitatu Simigiensi per notam et defectum seminis Petri Kewthewny et Joannis litterati de Kewlked nobilibus Josepho, Thomae, Georgio et Joanni Ormany, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis iure perpetuo irrevocabiliter tenendam, possidendam pariter et habendam dedit, donavit et contulit, salvo iure alieno.” MNL OL A 57 3. köt. 568. p. No. 703.

69 1550-ben ítélmester, tisztségét Kendi Ferenc és Dobó István erdélyi vajdasága idején (1553–1556) is megőrizte. 1558-ban az erdélyi rendek erdélyi ítélmesterré választották, 1566/67-ben halt meg. *Trócsányi*, 1980. 238., 357. p., *Trócsányi*, 2005. 238. p., *Bogdándi*, 2014. 287. p.

megyei Mekkse,⁷⁰ Molnosokor,⁷¹ Csány,⁷² Agtelek,⁷³ Zsen, Zók⁷⁴ és Okorág⁷⁵ falvakban fekvő birtokrészeit adományozta a fivéreknek.⁷⁶

A Somogy megyei birtokok Somogyvár környékén helyezkedtek el.⁷⁷ Sajnos arról nincs adatunk, hogy ezekben a falvakban összesen hány portája lehetett egykoron az Ormányi fivéreknek. Somogy megye északkeleti része ugyanis Somogyvár 1543. évi eleste után török fennhatóság alá került, így az itteni falvak adatait az 1549. évi dikális összeírásba már nem vették fel.⁷⁸ A Baranya megyei birtokokról, amelyek az egykori családi birtokok, Cilina és Zsen környékén feküdtek, több adat áll a rendelkezésünkre.⁷⁹ Agtelek pusztá volt, míg Okorágot Mekksei László távolléte miatt —1557-ben— nem írták össze, így összesen 9,5 jobbágyportával bővült az Ormányiak birtokállománya. Az ütközőzónában fekvő, a törökök és a szigetvári vitézek által is adóztatott falvak folyamatosan pusztultak, így az Ormányiaknak nem sok haszna származhatott belőlük, amelyen még meg is kellett osztozkodniuk. A török fenyegetés miatt a testvérek az újonnan szerzett baranyai birtokaikat elzálogosították. 1560-ban már Horváth Márk volt a zálogbirtokosuk,⁸⁰ aki ráadásul Zókot erőszakkal foglalta el.⁸¹

70 Ma Magyarmecske Szentkirálytól délnyugatra. *Csánki*, 1894. 507. p.

71 Ma Mónosokor, Okorág része. *Horváth J. – Timár*, 1973. 112. p.

72 Ma Kiscsány, Csányoszró része. Uo. 106. p.

73 A mai Gilvánfa, Magyarmecske és Mónosokor határán feküdt. Uo. 90. p.

74 Ma Zók Szentkirálytól keletre. *Csánki*, 1894. 538. p.

75 Ma Okorág Szigetvártól délkeletre. Uo. 632. p.

76 „...Majestas Caesarea totales portiones possessionarias in possessionibus Mekche, Molnosokor, Chyan, Agtelek, Sen, Zook et Okoragh vocatis in comitatu de Baranya existentibus habitas per notam infidelitatis Ladislai Mekchey nobilibus Josepho, Thomae, Georgio et Joanni Ormany, ipsorumque haeredibus et posteritatis universis iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam pariter et habendam dedit, donavit et contulit, salvo iure alieno.” MNL OL A 57 3. köt. 568. p. No. 704.

77 A Somogy megyei birtokokat l. a 2. mellékletben.

78 *Maksay*, 1990. 633. p.

79 Az adományként kapott Baranya megyei birtokokhoz Szigetvár birtokainak 1553. és 1554. évi összeírását, az 1550. és 1554. évi deftereket, valamint Baranya megye 1557. évi dikális összeírását használtam fel. *Káldy-Nagy*, 1960. 22., 88., 103. p., *Káldy-Nagy*, 1966. 20–21., 31., 34. p., *Timár*, 1996. 106–107., 144., 209., 212–214. p. alapján készült. Az I. Ferdinánd által az Ormányi fivéreknek adományozott Baranya megyei birtokokat l. a 3. mellékletben.

80 *Szakály*, 1987. 59–68. p.

81 *Timár*, 1996. 290., 298., 312. p.

Felvetődik a kérdés, miért a törökök által veszélyeztetett déli részeken kaptak birtokokat az Ormányi testvérek? Úgy tűnik, hogy Ormányi Józsa és fivérei tudatosan kérték fel az új birtokokat. A somogyi birtokok esetében az igény alapja a Kölkediekkel fennálló oldalági rokonság volt. A baranyai birtokok pedig a családi birtokok közelében helyezkedtek el, sőt Zsen és Szentgál esetén a már itt meglévő birtokaikat egészítették ki. A források alapján Ormányi Józsa a család Somogy és Baranya megyei birtokainak az irányítását átengedte testvéreinek. Ezt bizonyítja, hogy a sümegi várnagy leveleiben, illetve a vele kapcsolatos iratokban egyetlen adat sem található az itteni birtokairól. A Baranya megyében újonnan adományba kapott birtokok esetén ráadásul mindig a testvéreit, Györgyöt vagy Jánost említették birtokosként a Szigetvár 1550–1560-as években készült összeírásaiban.⁸² Ennek feltehetően az az oka, hogy Ormányi idejének és energiájának nagy részét lekötötte a sümegi vár, valamint a saját Zala megyei birtokainak igazgatása. A Sümegtől távoli, dél-dunántúli birtokokat ráadásul könnyebb volt Szigetvárról ellenőrzés alatt tartani, ahol György és János — ahogy majd alább ismertetem — bizonyosan katonaként szolgált.

Ormányi Józsa Baranya és Somogy megyei szerzeményeinél azonban jelentősebbek voltak Zala és Vas megyei birtokai, amelyekhez házassága révén jutott. Ezeket az anyósa, Ukki Orsolya és annak testvére, Ukki Zsófia között 1558. május 19-én végrehajtott birtokosztályból ismerjük. Ormányinak Káldon⁸³ egy teljes, Ukkon⁸⁴ egy pusztá, Edericsben⁸⁵ négy teljes, Mindszenten⁸⁶ pedig kettő pusztá jobbágytelke volt.⁸⁷ A portyázó török csapatok azonban a sümegi várnagy zalai birtokait sem kerülték el, sőt a pusztítás mértéke Tapolca 1554. évi, valamint Hegyesd 1561. évi eleste után csak fokozódott.⁸⁸ Ormányi elsősorban Sümeg környékén igyekezett új birtokokat szerezni, ugyanis azokat a várból könnyebben

82 Timár, 1996. 106–107., 289–290. p., *Follajtár*, 1942. 28. p., Horváth J. – Timár, 1973. 27. p.

83 Ma Káld Sárvártól délkeletre. *Csánki*, 1894. 761. p.

84 Ma Ukk Sümegtől északnyugatra. *Csánki*, 1897. 120. p.

85 Zala megyében két Ederics létezett a 15–16. században. Az egyik a mai Pusztaderics, amely Zalaegerszegtől délre található, a másik pedig a mai Balatonederics. A forrás alapján nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy melyik faluban volt Ormányi Józsa birtokos. A sümegi várnagy birtokai azonban Sümeg és Tapolca környékén feküdtek, így feltételezhető, hogy a mai Balatonedericsen volt birtokos. Uo. 49. p.

86 A mai Mindszentkállya környékén fekkent. Uo. 83. p.

87 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 19. 1–3. p.

88 „Hegyesdbe igen pirítnak húst, az én ökreimet is mind megvágták, mert mind elvitték a majorból.” MNL OL E 185 – a. Ormányi Józsa – Csányi Ákos No. 26. Sümeg, 1562. február 19.

felügyelhette és védelmezhetette.⁸⁹ A sümegi várnagy zalai birtokainak mindennapjairól semmit sem lehet tudni. Fennmaradt leveleiben Ormányi mindösszesen egyetlen említést tesz azokról, ami alapján biztosan tudható, hogy egy majorja⁹⁰ volt Enyereken.⁹¹ Birtokait azonban nem csak a törökök, hanem a környékbeli magyar várak katonái, illetve fizetetlen hajdúi is pusztították. Különösen Szigliget és Fonyód urával, a veszprémi püspökség birtokait is gyakran fosztogató Magyar Bálinttal gyűlt meg a baja.⁹² Ellene Nádasdy Tamás nádorhoz és feleségéhez, Kanizsai Orsolyához fordult segítségért. Az úrnőnek írt, 1557. október 28-án keltezett levelében élénken festette le a hódoltsági peremvidék kegyetlen mindennapjait.⁹³

A sümegi várnagy, kortársaihoz hasonlóan, igyekezett birtokait erőszakkal is gyarapítani. Ezt bizonyítja, hogy 1559. február 2-a körül elfoglalta Fajsi Ányos Boldizsár⁹⁴ és Döbréte⁹⁵ nevű faluban lévő birtokrészét, amiért a felperes Zala vármegyénél beperelte.⁹⁶ Ormányival a környékbeli nemesség soraiból nem mindenki volt megelégedve, várnagyi működése idején halálos ellenségeket is szerzett. Az egyik legérdekesebb esetet egy 1564-ben, már a sümegi várnagy halála után kelt oklevél írja le, amely szerint Köves András szolgája, Veszprémi Gergely

89 Ormányi Józsa Zala megyei birtokait l. a 4. mellékletben. A térképen jelzett birtokokat gyermekei örökölték. MNL OL E 148 – a. – Fasc. 26. – No. 21.

90 „...és vissza akarnak térni, de Enyereken az én majoromnál tanácsot tartanak, és elindulnak mindjárt Szentgrótra...” MNL OL E 185 – a. Ormányi Józsa – Csányi Ákos No. 13. Sümeg, 1561. július 25.

91 Ma dülő Óhid határában. *Csánki*, 1897. 50. p.

92 „...Orosztonyi Péter uram önmaga Fonyódra ment az én uram jobbágyival, a Gerezdiekkal, ott megismerték az uram ökreit szőréen mind, de azért nem adta meg, hanem egy martalóc állatot elé koppant, és azzal azt vallotta, hogy az ökrök a töröké nem az uram jobbágyié, az uram jobbágyi pedig készek voltak volna megesküdni, de nem akarta [Magyar] Bálint.” *Szalay*, 1861. 335–336. p.

93 „Magyar Bálint uram szolgálói, én az igazságba nem kedvezhetek, mert a káros emberek reájuk erősítenek és fejekre eskvének, immár ezokáért minden kárt és bosszúságot műveltet énrajtam, Bálint uram ez elmúlt napokba egy falura, jószágomra küldet, onnét jövedelmemet, hegyvámomat elviteté, boraimat fúratá és itatá, jobbágyimat ugyanonnét fogva viteté Szigligetbe, ott negyed napig éhen–szomjan tartatá, azután tömlöc, váltságot egy forintot rajtok vevén elbocsátá...” MNL OL E 185 – a. Ormányi Józsa – N. Tamásné No. 1. Sümeg, 1557. október 28.

94 Nem lehet azonosítani.

95 Ma Döbréte Zalaegerszegtől délnyugatra. *Csánki*, 1894. 45. p.

96 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 22.

agilis egy keresztelő közepén akarta meggyilkolni Ormányit a sümegi templomban.⁹⁷

Ormányi Józsa házassága és családja

Azt, hogy Ormányinak mennyire sikerült beilleszkednie a Zala megyei nemeségbe leginkább a házassága jelzi. Egy 1561-ben kelt oklevélből tudjuk,⁹⁸ hogy felesége Ukki Kalauz Anna volt.⁹⁹ Anna asszony pontos születési ideje megállapíthatatlan, azonban a vasvári káptalan 1548. március 17-én kelt időlátó oklevele szerint abban az évben hét éves volt.¹⁰⁰ Ha figyelembe vesszük a tévedés lehetőségét, akkor is feltételezhető, hogy az 1530-as évek végén, 1540-es évek elején született. Annának a sümegi várnagy feltehetően az első férje volt, ugyanis egyetlen adat sem utal arra, hogy korábban másnak a felesége is lett volna. Anna asszony halálának a pontos időpontja nem ismert, azonban Ormányi Józsa 1561. július 31-én kelt végrendelete alapján ekkor már bizonyosan halott volt, ugyanis Ormányi néhai felesége minden ruháját és holmiját lányukra, Orsolyára¹⁰¹ hagyta.¹⁰² Józsa és Anna házasságkötésére feltehetően 1558-ban került sor. A sümegi várnagy ugyanis az Ukki családdal kapcsolatban ekkor tűnik fel először a forrásokban.

Ukki Kalauz Anna felmenőit jól ismerjük.¹⁰³ Édesanyja, Orsolya asszony apja Ukki László fia, András volt. Orsolya asszony anyja pedig Ciráki (VI./VII.) István és Szentandrásai Montor Zsófia lánya, Margit volt. Ukki Kalauz Anna révén

---

97 Az oklevél szerint az eset 1563-ban, Szent Lőrinc napja körül történt, ez azonban hibás, ugyanis — ahogy alább majd ismertetem — 1562. novemberében már bizonyosan halott volt a sümegi várnagy. MNL OL P 57 – II. – II. – No. 35.

98 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 29.

99 A Kalauz nevet l. később.

100 MNL OL E 148 – a. – Fasc. 648. – No. 1.

101 „Ursulae, filiolae meae charissimae, lego universos vestes matris sui chraissimae ac etiam cunctos res eiusdem genetricis suae...” MNL OL P 57 – II. – II. – No. 26. 3. p.

102 Egy 1562-ben Egerszegen kelt oklevélben még élőként említették, azonban véleményem szerint halála 1561. július 31-e elé datálható. Nincs annak ugyanis nyoma, hogy Ormányi Józsa Orsolya nevű lánya más asszonytól született volna. Az egerszegi oklevél ráadásul egy mezővárosi kiadvány, amely erősen formulás, feltehetően emiatt említették benne meg a sümegi várnagy feleségét. MNL OL P 57 – II. – II. – No. 6.

103 Korábban e sorok szerzője úgy vélte, hogy Ciráki László édesanyja Tomai Apollónia volt, azonban az újabb kutatások bizonyították, hogy Apollónia asszony Ukki Andrásnak a nagyanyja volt. *Faragó*, 2020a 153. p., MNL OL P 57 – II. – III. No. 40. A családfát l. az 5. mellékletben.

Ormányi Józsa nem csak a megélhetése, de társadalmi helyzetének megerősítése tekintetében is nélkülözhetetlen birtokokat szerzett. Felesége révén ugyanis sikerült több jómódú zalai köznemesi családdal is rokoni kapcsolatba kerülnie, ami a portyázó török és magyar csapatok által veszélyeztetett birtokok megszerzésénél sokkal fontosabb volt a Zala megyében semmiféle kapcsolattal sem rendelkező, lábát megvetni szándékozó sümegi várnagynak. Az Ukki család maga Zala megye egyik ismert, jómódú középirtokos családja volt, amelynek több tagja a vármegye alispáni tisztséget is betöltötte.¹⁰⁴

Ukki Orsolya a korban nem szokatlan módon háromszor házasodott, ami még tovább vitte családjá rokoni hálóját nem csak Zala megyén, hanem az egész nyugat-dunántúli régióon belül. Első férje Izsákfalvi Márk János, míg második férje Ukki Kalauz Péter volt. Harmadszorra pedig Csabi Basó Andrásához ment feleségül. Izsákfalvi Márk János egy feltehetően szlavóniai vagy horvát eredetű, de a XV. század utolsó negyedében már Vas megyében birtokos családból származott, akitől Ukki Orsolyának egy János nevű fia született. Az Ukki Kalauz családról sajnos nincsenek információink, azonban az biztos, hogy Ukki Kalauz Anna édesapja Ukki Kalauz Péter volt. Ő is kétszer házasodott, ugyanis I. János 1539. május 29-én kelt oklevelében egy bizonyos Potenciána asszony özvegyeként említették. Csabi Basó András szintén egy Zala megyei köznemesi családból származott, amely Orsolya őseivel, a Szentandrás Montorokkal is rokonságban állt. Csabi Basó András 1540-ben Gersei Pető Péterrel együtt zalai alispán volt. Ukki Orsolyának nagy szüksége volt egy támogatóra, ugyanis 1548-tól kezdve néhai férje, Basó András első házasságából született lányával, Krisztinával folyamatosan pereskedett. Krisztina állítása szerint ugyanis Orsolya nem volt hajlandó kiadni neki a néhai apja Zala megyei birtokaiból őt megillető leánynegyed, illetve ingóságokat. A per elhúzódott, Krisztina asszony még 1561-ben is perelte Ukki Orsolyát az őt megillető birtokokért.¹⁰⁵

Ukki Orsolya és veje viszonya sem volt túl békés. Orsolya asszony egy 1559-ben Nádasdy Tamás nádorhoz írt levelében ugyanis arra panaszkodott, hogy midőn öt évvel korábban a sümegi várba költözött, a várnagyra bízta a törökök által veszélyeztetett birtokai kezelését, valamint megvédését. Ormányi azonban a lányával, Annával kötött házasságra hivatkozva követelte felesége leánynegyede kiadását, sőt a birtokaitól meg akarta őt fosztani, amelyeket akár erőszakkal is

---

104 Faragó, 2020a 149. p.

105 Uo.

kész lett volna elfoglalni.¹⁰⁶ Ezért nem csodálkozhatunk azon, hogy Ukki Orsolya és fia, Márk János 1558. december 15-én tiltakozott az ellen, hogy a kapornaki konvent Ormányit beiktassa az I. Ferdinánd által nekik adományozott ukki, edericsi és Mindszenti birtokokba.¹⁰⁷

Érdeemes kitérni Ormányi Józsa családtagjaira is. A legkevesebbet Józsa György nevű testvéréről tudjuk, aki a szigeti várban katonáskodott. Feltehetően azonos a bizonyos Ormányi Györggyel, aki 1561-ben tanúként szerepel egy a várban végrehajtott birtokba iktatás során.¹⁰⁸ György 1564-ben Szigetvárról írja meg testvérenek, Jánosnak egyetlen ismert levelét is.¹⁰⁹ Feltehetően Szigetvár 1566. évi ostroma idején hunyt el. Józsa Tamás nevű testvére 1553-ban szintén a szigeti várban szolgált, ezt bizonyítja, hogy július 8-án két forint zsoldot fizettek neki a várban,¹¹⁰ 1558-ban azonban már Sümegen teljesített szolgálatot.¹¹¹ Ormányi Józsa valószínűleg a szorosabb testvéri kapcsolat miatt jelölte ki Tamást gyermekei, Orsolya és István gyámjának, valamint végrendelete egyik végrehajtójának sógora, Izsákfalvi Márk János mellé.¹¹² Tamás nevével utoljára egy 1570-ben kelt iratban találkozhatunk, nem sokkal utána feltehetően meghalt.¹¹³

Noha nem tartozik szorosan a tanulmány témájához, mégis érdemes kissé hosszabban foglalkozni Józsa utolsó testvérenek, Jánosnak a cseppet sem unal-

---

106 „...Én, mint szegény özvegyasszony, kiváltképpen a töröktől való féltembe, kiváltképpen az Józsa deák sok esküvésére és fogadására, Sümegbe laktam egy falkáig mind marhámmal és mind az én fiammal, Márk Jánossal, akkor kértem Józsa deákot, mint fiamat, hogy az én kevés jobbágyomnak valami fenyezséget adjon, és oltalmazza az mibe lehet, de csak úgy, mint tutor, mindent az én nevemmel és az én fiaméval parancsolt, de úgy, mint öneki, vagy az ő feleségének én csak egy talp alja földet sem engedtem, különben csak tutoromnak...” MNL OL E 185 – a. Márk Jánosné, Uki Orsolya – N. Tamás. No. 1. Sümeg, 1559. március 20.

107 I. Ferdinánd király 1558. november 28-án parancsolta meg a kapornaki konventnek, hogy iktassa be Ukki Orsolyát és testvérét, Zsófiát, valamint Zsófia férjét, Mezözlaki Zámbo Istvánt, illetve Ormányi Józst az Ukki nővérek Zala megyei birtokaiba. MNL OL P 58 – I. – No. 488.

108 *Szakály*, 1987. 79. p. 106. jz.

109 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 31. Ormányi György – Ormányi János. Szigetvár, 1564. március 21.

110 *Timár*, 1996. 120. p.

111 MNL OL E 185 – a. Csányi Ákos – N. Tamás No. 233. Kanizsa, 1558. január 29.

112 „Item, quoniam domini Thomam Ormanj et Joannem Mark, ambo, uno et eodem modo, aequaliter sunt fratres orphanorum meorum charissimorum, eosdem Thomam Ormanj et Joannem Mark lego et committo in legitimos testamentarios juxta praescriptas omnes legationes meas, eosdemque lego et relinquo in veros et legitimos tutores et defensores orphanorum meorum charissimorum...” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 10–11. p.

113 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 40.

masnak tűnő életével. Habár nincs rá közvetlen bizonyíték, a közvetett adatok alapján véleményem szerint az Ormányi fivérek közül ő lehetett a legfiatalabb. Biztosan tudjuk, hogy 1557-ben a bécsi egyetem hallgatója volt, 1589-ben pedig Győrben kelt egy oklevele.¹¹⁴ Feltehetően azonos azzal az 1589. évi irattal közel egyidőből ismert Ormányi János¹¹⁵ győri lovaskapitánnyal, akinek 1588-ban Nagybessenyei György átadta Pozsony megyei birtokait.¹¹⁶ János 1591-ben a győri seregszék bírója, 1594-ben pedig 30 lovas parancsnoka és a város magyar bírója volt.¹¹⁷ Földes Márton és Tömösközi Ágota lányát, Katalint vette feleségül,¹¹⁸ ennek a házasságnak köszönhetően pedig a híres nádorral, Illésházy Istvánnal is rokonságba került. Illésházy édesanyja ugyanis nem más volt, mint Földesi Katalin testvére, Zsófia.¹¹⁹ A Földesi–Illésházy rokonság alapján nem kizárt, hogy Verancsics Antal esztergomi érsek 1573-ból ismert Ormányi nevű familiárisának a neve mögött Ormányi János személye bújhat meg. Feltehetően a művelt főpap udvarában ismerkedett meg János a híres nádor, Eszterházy Miklós édesapjával, Ferencsel, aki 1573-ban szintén Verancsics udvarában teljesített szolgálatot.¹²⁰ Eszterházy Ferencnek pedig fontos szerepe lehetett abban, hogy János Földesi Katalint vette feleségül, ugyanis Ferenc felesége nem más volt, mint Ormányi János felesége testvérének, Zsófiának a leánya, Illésházy Zsófia.

114 MNL OL P 57 – II. – IV. – No. 8.

115 Ismert egy bizonyos Ormányi János egykori gályarab, aki 1566-ban Szigetvár ostromakor esett török fogságba, majd 1571-ben a lepantói csata során sikeresen megszökve 1572 márciusában tért vissza az országba. Az Ormányi Józsa testvére, valamint a gályarab Ormányi János azonosságának ellent mond, hogy – ahogy majd alább ismertetem – a sümegi várnagy testvére 1570-ben Márk Jánossal pereskedett Józsa árvaságra jutott gyermekeinek a gyámságáért. A gályarab Ormányi Jánosra l. „...Turcae munitissimam arcem Zygeth expugnassent, et milites Christianos partim caepissent, partim vero ferro consumpsissent, contigit, ut et nos in illo praelio caperent... Tandem anno iam praeterito per Christianos milites summus [!] in mare et faucibus eorum libertati...” MNL OL E 554 – Fol. Lat. 1347. 104. p.

116 „...nobilis Georgius de Naghbessenyeo in et super totalibus portionibus possessionariis in possessionibus Ofedemews, alias Nemethfedemes, Wyffalw, Alsofelseo Baka vocatis, omino in comitatu Poseniensi exisxtentibus habitis, simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet fideli suae Majestatis, egregio Joanni Ormany...dedit, donavit et contulit, salvo iure alieno.” MNL OL A 57 4. köt. 542–543. p. No. 552. A birtokátruházással kapcsolatban a győri lovaskapitányi tisztsége említve: ÖStA HKA Hoffinanz –Ungarn RN. 54. Konv. 1588. augusztus fol. 105rv.

117 *Gecsényi*, 1984. 671., 679. p.

118 *Nedeczky*, 1891. 645. p.

119 *Fazekas*, 1992. 15. p., *Nedeczky*, 1891. 645. p.

120 *Gál-Mlakár*, 2007. 307. 327., 332. p.

Minden bizonnyal a befolyásos Eszterházy–Illésházy–Pálffy rokonság¹²¹ támogatásának köszönhetőe János, hogy Nagybessenyei György 1588-ban átengedte neki a birtokait, ugyanis Eszterházy Ferenc anyja, Bessenyei Ilona révén valószínűleg rokonságban állt Nagybessenyei Györggyel.¹²² Az Illésházy Istvánnal felesége révén fennálló rokonság alapján pedig feltételezhető, hogy ugyancsak Ormányi Józsa testvére volt az a bizonyos Ormányi János nevű személy, akinek Illésházy István az 1596-ban elkészített végrendeletében a stomfai uradalom jövedelmeiből igen jelentős összeget, évi 350 forintot rendelt, amelyet a stomfai várat és uradalmat kezelő Eszterházy Ferencnek kellett kifizetnie.¹²³

Ormányi Józsának két gyermeke volt, akik feltehetően nem sokkal a halála előtt születtek, ugyanis a végrendeletében még kiskorúként említette őket.¹²⁴ A sümegi várnagy fiáról, Istvánról sajnos semmit sem tudunk, személye 1570 után eltűnik a forrásokból, feltehetően nem sokkal ezután elhunyt. Ormányi Józsa lánya, Orsolya első férje Körbei János volt,¹²⁵ aki 1589-ben hunyt el.¹²⁶ A leány 1593-ban már egy bizonyos Morgai Mihály¹²⁷ felesége volt. 1589-ben ciráki kúriáját, 1590-ben pedig az ugyanott itt lévő malmát említik a forrásokban.¹²⁸ Bezerédi Ádám 1696. augusztus 19-én tett vallomásából tudjuk, hogy Ukki Orsolya és Körbei János fia, István lánya az a bizonyos Körbei Katalin volt, aki Bezerédi Ádám apjának, Bezerédi (IV.) Györgynek¹²⁹ volt a felesége.¹³⁰ Körbei Katalin és Bezerédi György házasságának köszönhető, hogy az Ormányi Józsára és család-

121 Pálffy, 2009. 855–856. p.

122 Bessenyei Ilona apja Bessenyei György volt. *Gál-Mlakár*, 2007. 311. p. Valószínűleg az 1588-ban birtokait Ormányi Jánosnak átadó Nagybessenyei György és Bessenyei Ilona apja nem ugyanaz a személy voltak.

123 Illésházy végrendelete, 752. p.

124 MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 3., 5. p. 1570-ben még mindig kiskorúak. MNL OL P 57 – II. – II. – No. 40.

125 A Körbei család Zala megyében kisbirtokos család volt. *Csánki*, 1897. 160. p.

126 A Bornemissza Jánosnak 200 forintért elzálogosított kiscsörbői birtokát Orsolyának az unokabátyja, János segített visszaváltani. MNL OL P 57 – II. – IV. No. 8.

127 A 16. század elején Tolna megyéből ismert egy Morgai család, azonban nem lehet egyértelműen bizonyítani, hogy Ukki Orsolya második férje ennek a családnak a tagja volt. *Nagy*, 1860. 563. p.

128 *Koppány*, 2014. 65. p.

129 Bezerédi (IV.) Györgyre l. *Dominkovits*, 2005.

130 „... Adamo, filio egregii quondam Georgii Bezeredy de eodem et nobili olim domina Catherina, consorte eiusdem, filia vero egregii olim Stephani, filii Joannis quondam Keörbey et nobili quondam domina Ursula Ormany, consorte eiusdem, filia vero egregii quondam Josae, aliter

jára vonatkozó igen értékes iratok, a Bezerédi család vámoscsaládi ágának kámi levéltárában az utókorra maradtak. A sümegi várnagynak ismert ezenkívül két húga is. Dorottya a Somogy megyei Andocsi Lajos felesége volt,¹³¹ akitől két gyermeke született, Gáspár és György.¹³² Másik húga, Katalin hajadon volt, akinek az esküvőjére 100 forintot hagyott végrendeletében.¹³³ Ismertek még nagybátyjai, Ormányi Tamás és Miklós, illetve unokatestvérei, Miklós fia Demeter¹³⁴ és Benedek.¹³⁵

Ormányi Józsa azonban nem csak házassága és családi kapcsolatai révén igyekezett kapcsolati hálóját kiterjeszteni. Urához, Köves Andrásához hasonlóan saját szervitorai is voltak. Végrendeletében ugyanis két szervitoráról, Sajtár Vincéről és Horváth Györgyről szintén bőkezűen gondoskodott meghálálva több éves hűségű szolgálataikat.¹³⁶ A sümegi várnagy tehát kisebb mértékben ugyan, de urához, Köves András püspökhöz hasonlóan igyekezett maga is saját szervitori kört szervezni. Ormányi Józsa tehát a helyi nemességen belül tisztségéből származó tekintélyének, valamint vagyonának köszönhetően kiemelkedett, ami társadalmi felemelkedésének is a bizonyítéka.

Ormányi Józsa vagyona

Ormányi Józsa szerencsésen fennmaradt végrendeletében 5132 forint készpénzről, valamint 500 forint értékű ruházatról és 1500 forint értékű arany- és ezüst

---

Josephi Ormany et nobili domina Anna, dicti Josephi Ormany consortem...” MNL OL A 57 24. köt. 183. p. No. 160.

131 A Somogyvár melletti Andocsról származott a család. Andocsi Lajos 1493–1496 között somogyi alispán volt. *Csánki*, 1894. 586. p., *Archontológia* II. 224. p.

132 MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 8–9. p.

133 „Item dominae Catharinae, sorori meo charissimo...in matrimonium locaveram, lego centum florenos Hungaricales.” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 8. p.

134 1550-ben és 1551-ben a máramarosi sóbányák ellenőrzésével bízták meg. *Ember*, 1946. 500. p.

135 Demeterrel együtt vették fel a vallomását 1551. május 24-én. *Lukinich*, 1942. 423–424. p.

136 „Item Vincentio Sajtár adolescenti, qui a pueritia me servivit, et apud me multos verberationes sustinuit, lego unum equm a Simone Kasa emptum cum omnibus attentibus ac cum una galea, clipeo et hasta et uno calcare, eidem lego duos pennos albos pannorum, et praeterea eidem quoque sicut aliis servitoribus meis rectam mercedem et juxta conventionem suam plenarii persolvi, committo et lego. Item Georgio Horwath, veterano servitori meo lego sedecem florenos Hungaricales, et eidem ex frugibus in quartam collectis ad usum ipsius lego viginti capetios frugum...” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 9. p.

értéktárgyról rendelkezett, amelyet ismeretlen értékű ingatlan- és állatállománya egészített ki.¹³⁷ A sümegi várnagynak a Balatontól északra sem voltak nagy kiterjedésű birtokai, ráadásul azokat is folyamatosan fenyegették a törökök, így felmerül a kérdés, hogyan sikerülhetett ekkora vagyont összegyűjtenie?

Rendszeres jövedelme származott mindenekelőtt a várnagyi tisztségéért kapott fizetéséből, amelynek összege évi 100 forint volt. Azonban ebből — ahogy fentebb már ismertettem — nyolc lovast kellett tartania. További bevételei származtak a végvári élet mindennapjaihoz hozzátartozó portyákból,¹³⁸ amit bizonyít, hogy 1561 végén egy sikertelen portya alkalmával a Kaposvár körüli mocsarakban maga is fogságba esett.¹³⁹ A rabkereskedelemben szintén bekapcsolódott, ugyanis Csányi Ákos 1558-ban egy török rab elcserélése ügyében testvérével, Tamással együtt őt kérte fel közvetítőnek.¹⁴⁰ A végvári nemességéhez hasonlóan a fellendülő termény- és borkereskedelemről is részt vállalt, ugyanis 1561-ben Kis Huszár és Kámándi Bálint akartak tőle bort venni.¹⁴¹ Ormányi Józsa kiterjedt hite-

---

137 MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 14. p.

138 Több török lóról és handszárról is végrendelkezett. Pl. „...Stephano, filiolo meo, lego unum hansar, omnino deauratum...Domino Georgio Ormanj...lego unum equum turcicum, Keek Muztaffa vocatum...” MNL OL P 57 – II. – II. Nr 26. 5., 7. p.

139 „Tekintetes, Nagyságos Uram, szolgálatomnak utána egybekötött Orosztonyi leveléből Nagyságod megérti, Kapos alatt mint jártak. Én nagyobbtól féltém, hogy sokan érthetik. Azon féltém, hogy a török kézre várja, mind kívül-belül gondolhatták volna, nem hol természet szerint víz alá süppednek, vize megakad, de még csak valami posványba fokot víznek sarja marad, mikor a vízen apad. Hallottam Nagyságodtól, valami város alatt afféle sár miatt mint jártak volt, megörülvén a nép, ki megszállotta volt, hogy a víz elapad, nagy örömmel ostromnak mentek, mint egy lépbe csak megakadnak. Ím látja Nagyságod, Perneszi István mit ír nekem. Józsa uramat igen büntetik...” MNL OL E 185 – a. Csányi Ákos – Nádasdy Tamás No. 451. Csány, 1561. december 17.

140 „Ezt én megírtam volt Józsa uramnak, azután Zöld István uram által könyörgöm, hogy ismét ide Kanizsára hozatnám mind marhástól a két török, hogy kezesek lennének érte, hogy két lovat hozna 400 forintért. E két törökök nem lennének különben kezesek érte, Demiorka levelet ír nekik, hogy kezesek legyenek, úgy kezesek lesznek. Az ő levelét Sümegbe küldtem Ormányi Tamás uramnak, hogy beküldje, még semmi válaszom nem jött. A marha nála vagyon, bizony én a marhát ez óráig sem láttam, de ím megírtam Ormányi Tamás uramnak, hogy a tapolcai bírát Csányba küldje a marháért.” MNL OL E 185 – a. Csányi Ákos – N. Tamás No. 233. Kanizsa, 1558. január 29.

141 „E napokban jöttek vala énhozzám Kis Huszár és Kámándy Bálint ki nemes, nem tudom, ha volt akaratjuk bort venni, a névvel jöttek vala ki hozzám, hogy Hosszútóti Imrének és Hathalmi Péternek bort vegyenek tőlem.” MNL OL E 185 – a. Ormányi Józsa – Csányi Ákos No. 18. Sümeg, 1561. augusztus 15.

lezést is folytatott, ugyanis végrendeletében több kintlévőségéről is szót ejtett.¹⁴² Vagyona egy részét ingatlanokba fektette. Végrendeletéből tudjuk, hogy volt egy háza Egerszegen,¹⁴³ amelyet Dorottya húgára és annak gyermekeire hagyott.¹⁴⁴ Volt Egerszegen még egy háza, ugyanis 1562. május 16-án megvette Alcs Albert fiának, György deáknak és annak feleségének, Apollóniának házát minden tartozékával, illetve György öröklött atyai telkével együtt összesen 37 forintért,¹⁴⁵ továbbá több szőlővel és gyümölcsösssel is rendelkezett.¹⁴⁶

Ormányi zálogkölcsonöket is adott. 1561. június 19-én kelt levelében arra panaszkodott ugyanis Csányi Ákosnak, hogy felesége rokonai, Ciráki Cirják és Mátyás¹⁴⁷ 1560. június 2-án Pozsonyban 176 forintot vettek zálogba tőle, amelyet nem adtak meg. Ezért arra kérte Csányit, hogy járjon közben uránál, Nádasdy Tamás nádornál tartozása behajtása érdekében.¹⁴⁸ A levélnek fogantja lett,

142 „...igitur undique tam a debitoribus meis...pecuniam exigere...” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 12. p.

143 Ma Zalaegerszeg. *Csánki*, 1897. 20. p.

144 „Item dominae Dorothae, relictæ quondam Ludovici Andochi, sorori meae dilectæ, lego cum filiis suis domum meam in oppido Egerzogh existentem unacum omnibus eiusdem domus [!] pertinentiis et utilitatibus et frugibus in horto eiusdem domus existentibus.” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 8. p.

145 „Georgius litteratus, filius providi quondam Alberti Alch, olim concivis dicti oppidi nostri Egerzogh, ac honesta domina Apollonia, consors praefati Georgii litterati...totalem domum civilem et sessionem paternam ac haereditariam ipsorum cum omnibus aedificiis in praescripto isto oppido nostro Egerzogh vocato in comitatu Zaladiensi, in publico eiusdem oppidi nostri existentibus habitam, egregio domino Josae Ormany de Myhalpeterhaza, praefecto castri Symegh et per eum generosae dominae Annae Wky, consorti suae, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis iure perpetuo et irrevocabiliter dedisset, vendidisset et perpetuasset pro triginta septem florenis...” MNL OL P 57 – II. – II. No. 6. Az oklevél érdekessége, hogy azt Egerszeg mezőváros eddig ismert legkorábbi pecsétjével hitelesítették. *Kanász*, 2017. 139. p.

146 „...ex vinis et frugibus in quartam colligentibus et collectis pecuniam exigere velint...” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 12. p.

147 Ciráki Cirják Ciráki László fia volt. Ciráki Mátyás — 1583-ben hunyt el — Ciráki (VI./VII. István) István és Szentandrás Montor Zsófia fia volt. 1567-ben I. Miksa megerősítette birtokaiban. *Szopori Nagy*, 1883. 9. p., MNL OL P 57 – II. – III. – No. 39. A rokonságot l. az 5. mellékletben.

148 „Megjelentetem vala Te Kegyelmednek Kapornakon, mint jártam a feleségem rokonival, Ciráki Cirjakkal és Ciráki Mátyással, kik éntőlem Pozsonyba tavaly pünkösöd napján hitükre, tisztességre kértek vala százhetvenhat forintot, kivel jószágokat megváltották vala, és énnekem levelet adtak vala, hitükre, tisztességre fogadván, hogy a jószágban zálogképpen bele bocsájtnak, de azóta fogva sem pénzemet nem adták meg, sem a jószágba be nem bocsájtnak. Nagy káros vagyok miattuk, azért könyörgök Te Kegyelmednek, mint jó bízott uramnak, hogy Te Kegyelmed az én

ugyanis a nádor 1561. június 21-én kelt levélben azzal fordult Sopron vármegye hatóságához, hogy szólítsák fel Ormányi Józsa feleségének a rokonait adósságuk megfizetésére, vagy pedig a zálogért cserébe ígért birtokok átadására.¹⁴⁹ A nádor kérésének Sopron vármegye hatósága eleget tett, ugyanis ismert a vármegye egyik 1561-ben kelt oklevele, amelyből tudjuk, hogy Ciráki Cirják a zálogösszeg rá eső részét nem tudta megfizetni, ezért annak törlesztésére átadott Ormányi Józsnak 96 forint értékben négy jobbágytelket Cirák faluban¹⁵⁰ és egy pusztatelket Köblösfölde¹⁵¹ határában azzal a feltétellel, hogy a visszaváltásig az összeg évente egy forinttal csökken.¹⁵² A sümegi várnagy igyekezett birtokait vásárlás útján is bővíteni. 1560-ban például 200 forintért vette meg Szeleming Lázártól a tótesenyereki birtokát, valamint özvegy Sági Illésnéől a debrőcei, alsófarkasfalvi, halastói, lakvölgyi és szentmártoni birtokrészeit.¹⁵³

A sümegi várnagy meglehetősen kevés értéktárgyat tartott maga mellett Sümegen, amit bizonyít, hogy Köves András püspök megbízottjai 1562. november 16-án csak lovait, valamint a fegyvereit, illetve az étkezésletét, ruhaneműit és leveleit tartalmazó öt ládáját tudták lefoglalni. Ormányi gondosan nyilvántartotta értéktárgyait, ugyanis a lefoglalt dolgok között volt kincsei regisztruma is.¹⁵⁴ Testvérei, Tamás és János szerint testvérük birtokain nem csak 4194 forint és 50 dénár készpénzt, hanem rengeteg arany és ezüst értéktárgyat is rejtegetett.¹⁵⁵

örökké való szolgálatomért szerezzon egy levelet, amint jobban tudja Kegyelmed nádorispán uramtól, öngagságától, vagy azon Cirákiaknak vagy Sopron vármegyének, viceispánnak és szolgabíróknak, hogy vagy adják pénzemet meg, vagy bocsássanak az ő fogadások szerint a jószágba, és káramról elégtésenek meg. Hétfőn szék lészen Sopron vármegyében, akkorra kellene a levél, hogy nekik küldhetném a székre.” MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – Csányi Ákos No. 10. Sümeg, 1561. június 19.

149 MNL OL P 57 – II. – II. No. 25.

150 Ma Cirák Kapuvártól délre.

151 Nem lehet azonosítani.

152 MNL OL P 57 – II. – II. No. 27.

153 MNL OL ZML XV. 61. 10. 189. 4. p.

154 MNL OL E 185 – b. – III. – 29. tétel – No. 39.

155 MNL OL E 148 – a. – Fasc. 26. – No. 21.

Ormányi Józsa műveltsége és vallása

Ormányi Józsa tanulmányaira és műveltségére kevés adat utal, azonban ahogy fentebb láttuk, családjának több tagja is Baranya megye gyakorlatban képzett, jogtudó nemesei közé tartozott, vagyis a tanulásnak volt hagyománya a családjában. Megállapítható, hogy a sümegi várnagy latin és magyar nyelvű levelei jól olvashatóak, tollvezetésük könnyed és szép, vagyis azokat gyakorlott kéz jegyezte le. Levelei többségét maga írta, noha Sümegen volt írnoka. Ezt egy 1561. augusztus 3-án kelt leveléből tudjuk, amelyben azért mentegetőzött Csányi Ákos előtt, mert több napja tartó betegsége miatt nem tudott neki saját kezűleg írni.¹⁵⁶ A levelek nyelvezete könnyed, fogalmazásuk tömör, lényegre törő, javítás csak elvétve található bennük, vagyis képes volt akár két nyelven is könnyedén fogalmazni és kifejezni gondolatait. Latin nyelvismerete magas szinten állt.

Bizonyos, hogy a sümegi várnagy iskolába járt. Egy 1561-ben kelt leveléből ugyanis tudjuk, hogy volt neki egy Ráckeven élő, a forrás alapján a kémkedésben is jártas, latinul valamennyire tudó „tót” barátja, akivel egy iskolában lakott.¹⁵⁷ Arra nem áll elég adat a rendelkezésünkre, hogy pontosan megállapítsuk, Ormányi Józsa hol végezte tanulmányait. A kisebb kancellária jegyzőjeként volt lehetősége, hogy latin nyelvismeretét és gyakorlatban szerzett jogi ismereteit tovább mélyítse. Ormányi műveltségére vonatkozó utolsó adatunk a végrendeletéből származik, amelyben összes könyvét János nevű testvérére hagyta,¹⁵⁸ vagyis szabadidejében olvasott is. Az, hogy külön rendelkezett róluk azt bizonyítja, hogy fontos volt neki könyvei sorsa, feltehetően nem csak anyagi, hanem tartalmi és érzelmi szempontból is, ugyanis azokat a legmagasabban képzett testvérére, a bécsi egyetemen tanuló Jánosra hagyta.¹⁵⁹ Ormányi tisztában volt a tanulás fontosságával. Ezt bizonyítja, hogy végrendelete végrehajtói figyelmét külön felhívta arra,

---

156 „Továbbá megbocsájtja K[egyelmed], hogy az én magam kezével nem írhatok Kegyelmednek, mert immáron heted napja vagyok, hogy mind vesztég feküdtem betegségben.” MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – Csányi Ákos No. 14. Sümeg, 1561. augusztus 3. Feltehetően ennek a betegségnek hatására készítette el végrendeletét.

157 „Azért ezen ember által énnekem egy régi ismerőm, kivel egy iskolában is laktam, ki mostan Ráckeviden lakik, titkon ilyen hírt üzent...ki gyakorta Budára jár föl, ki jó magyar, de tót fi, deákul is tud keveset, azt üzente nekem, hogy örömet írna nekem, de nem mer írnia, mert ha a levél kézbe akadna, akkor ő elveszne.” MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – Csányi Ákos No. 12. Sümeg, 1561. június 22.

158 „Joanni Ormanj, fratri meo charissimo...lego universos libros meos.” MNL OL P 57 – II. – I. No. 26. 7–8. p.

159 MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 7. p.

hogy jó oktatásban és nevelésben részesítsék fiát.¹⁶⁰ Unokaöccse, Gáspár sorsát is a szíven viselte, ugyanis Dorottya húgát csak azzal a feltétellel volt hajlandó vagyonából részesíteni, ha gondot visel fia tanulmányaira.¹⁶¹

A családi hagyományokon túl hivatalviselésre és szolgálatvállalásra ösztönözte a sümegi várnagyot eleinte az is, hogy nem rendelkezett jelentős birtokokkal, így megélhetését más módon kellett biztosítania. A jegyzőként szerzett tudását jól tudta kamatoztatni a nagykomári, valamint a sümegi vár birtokainak igazgatása során is. Ormányi Józsa nem csak a tisztségéből fakadó feladatokat látta el, 1557-ben a Magyar Kamara például levélben szólította fel Újfalusi Ferenc palotai várnagyot, hogy segítsen neki vagy az embereinek a Veszprém megyei rovásadó beszédésében.¹⁶²

Ormányi Józsa személyét egyedülállóvá teszi az is, hogy a reformáció viharos gyorsaságú terjedése ellenére élete végéig hűséges maradt a római katolikus egyházhoz. Ezt bizonyítja, hogy Köves András legfontosabb szervitorává vált, ami feltehetően nem sikerült volna neki, ha vallási kérdésekben urától eltérő nézeteket vall. Egyik Csányi Ákosnak címzett levelében ráadásul felháborodva írt arról, hogy a veszprémi püspökség Páhok¹⁶³ nevű faluját kifosztó katonák közül ketten a templomban a szentképeket is megrongálták.¹⁶⁴ Lelke üdvösségét féltve

---

160 „filius vero meus...ad studia litteraria tradatur, et sub bona eruditione teneatur...” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 11. p.

161 „...igitur praescriptas res ea conditione eidem lego ad studia pueri Casparis, fraterno amore curam habeat.” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 8. p.

162 „Cuius quidem subsidii connumerationem et exactionem atque administrationem in comitatu Wesprimiensi concedidimus egregio domino Josepho Ormany, praefecto arcis Symegh.” *Lukinich*, 1943. 45–46. p.

163 A ma szomszédos Alsópáhokkal vagy Felsőpáhokkal azonos, amelyek Keszthelytől nyugatra fekszenek. *Csánki*, 1897. 90–91. p.

164 „Továbbá a vitézek felől a K[egyelmed] írását igen örömet értem, mert a Nagy Sebestyén és Bakos Andor az én uram jószágába sok gonoszságot cselekedtek vala, mert pincéket törtek fel Páhon, embereket fosztottak meg, bor árával mentek el, és azt cselekedték, hogy még a tik alatt való tikmonyokat is a földhöz verték, de azt is cselekedték Páhon, hogy az szentegyházba mentek, és ott a képeket rútol vagdalták, azért erre én is úgy gondoltam vala, hogy megfogassam őket, de Szengyörgy várába szaladtak vala be, és ott azonnal a főszolgabíróval megtartottam vala törvényre, de a nem tiszta búza elbocsájtotta vala őket, kin bizony igen bosszankodtam, de ím jól hozta a kocka, hogy jó helyre akadtanak, azért csak értsem, mikorra kell oda küldenem, én reá küldöm az én uram jobbágyit, akiknek kárt tettek, de K[egyelmed] erősen parancsoljon Orosztonyi uramnak erről, hogy azok el ne szabaduljanak, az Úristen K[egyelmednek] jót ad, hogy efféle latrokat K[egyelmed] megbüntet törvény szerint, és annak felette mindenek dicsérik K[egyelmedet] érte, mert sok szegényt nyomorítottak a latrok meg.” *Szalay*, 1861. 364. p.

a végrendeletében a csákrédneki templom¹⁶⁵ patrónusaira 20 forintot hagyott, ha felújítanák a templomot, ugyanis kénytelen volt a sümegi vár védelmének érdekében lerombolni azt, nehogy a törökök elfoglalják és erődítsék.¹⁶⁶

Az örökség kérdése

Ormányi Józsa halálának pontos ideje nem ismert, azonban feltehetően nem sokkal 1562. november 16-a előtt — Szent Márton ünnepe körül (november 11.)¹⁶⁷ — hunyt el, ugyanis ezen a napon foglalták le Köves András püspök parancsára a néhai várnagy Sümegeen őrzött ingóságait.¹⁶⁸ Oláh Miklós esztergomi érsek, királyi helytartó 1563. március 4-én kelt oklevelében vette a védelmébe a néhai sümegi várnagy árván maradt kiskorú gyermekeit, valamint egy évvel elhalasztotta az apjuk halálával az árvákra szállt összes pert.¹⁶⁹ A gyermekek és velük együtt örökségük is Márk János gyámsága alá kerültek. 1564. augusztus 17-én a vasvári káptalan megidézte Márk Jánost a néhai sümegi várnagy testvérei, Ormányi György, János és Tamás ellenében. Az Ormányi testvérek panasza szerint ugyanis Márk János jogtalanul kerítette a hatalmába az árvákat, illetve örökségüket, ugyanis néhai testvérük őket jelölte ki gyámul.¹⁷⁰

A testvérek panasza csak részben volt igaz, ugyanis Józsa Tamás nevű testvére mellett sógorát, Márk Jánost nevezte meg gyermekei gyámjául.¹⁷¹ Józsa testvérei valószínűleg néhai testvérük örökségéből szerettek volna részesülni az általuk indított per révén. 1565-ben I. Miksa parancsára Zala vármegye megújította pert azzal a feltétellel, hogyha Márk János elégedetlen lenne az ítélettel, akkor a pert

165 Ma Csabrendek Sümegettől északra, egyházát Szent Lőrinc vértanú tiszteletére szentelték fel. *Csánki*, 1897. 40. p.

166 „Quia ad reformationem ecclesiae Chak Rednekiensis ex eo, quod pro defensione arcis Simegh illam ecclesiam destrui feceram, ne Turca, ut tum forma ferebatur, in ea fortalitium aedificaret, lego viginti florenos Hungaricales ea quidem condicione, ut domini et quando patroni nobiles illam ecclesiam edificare voluerint, filius meus, si Deo volenti vixerit, vel eo sublato frater meus, Tomas Ormanj, illis ecclesiae patronis et aedificatoribus reddat pro auxilio.” MNL OL P 57 – II. – II. No. 26. 10. p.

167 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 30.

168 MNL OL E 185 – b. – III. – 29. tétel – No. 39.

169 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 30.

170 MNL OL E 148 – a. – Fasc. 26. – No. 21.

171 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 26. 10–11. p.

küldjék fel a királyi kúriába.¹⁷² A per végső kimenetelét nem ismerjük, azonban úgy tűnik, Jánosnak és Tamásnak sikerült megszereznie Márk Jánostól a még mindig kiskorú Ormányi István és Orsolya, valamint néhai testvérük birtokai és ingóságai feletti felügyelet jogát. Ugyanis I. Miksa egy 1570. december 16-án kelt oklevélben megparancsolta a vasvári káptalannak, hogy a kijelölt királyi emberek egyikével a néhai Ormányi Józsa birtokait, ingóságait, okleveleit, valamint gyermekeit adja át Józsa testvéreinek, Jánosnak és Tamásnak.¹⁷³

Összegzés

Ormányi Józsa halála egy a hódoltsági peremvidéken nem szokatlan, de mindenképpen sikeres életútnak vetett véget. Annak a feltörekvő nemesi rétegnek volt a tagja, amely a Jagelló-korban már nem csak a familiárisi szolgálatban, hanem a tanulásban és a tisztségvállalásban is a társadalmi előrelépés útját látta.¹⁷⁴ A művelt, olvasni szerető, a tanulás és tudás szerepével tisztában lévő Ormányi Józsa tanulmányai, valamint a kisebb kancellária jegyzőjeként végzett munkája során magas szintű magyar és latin nyelvtudásra, jogi- és gazdasági ismeretekre tett szert, amelyeket nagykomári és sümegi tevékenyége során is haszonnal kamatoztatott.

Pécs és Siklós 1543. évi eleste után sok dél-dunántúli nemeshez hasonlóan elhagyta családjá szűkebb otthonát, Baranya megyét, hogy új életet kezdjen. Legkésőbb Várdai Tamás 1544. évi elhunytá után Nagykomáron vállalt szolgálatot, ahol Köves András óbudai préposttól első szerény birtokadományát kapta. Ormányi Józsa és Köves András sorsa ezután összefonódott, ugyanis a veszprémi püspökké kinevezett Köves azonnal megtette Ormányit a veszprémi püspökség új központja, Sümeg várnagyává. Az újonnan kinevezett sümegi várnagy nehéz helyzetben vette át a vár irányítását. Veszprém 1552. évi eleste következtében ugyanis a veszprémi püspökség erősen megfogyatkozott birtokait nem csak újjá kellett szerveznie, hanem azokat a túlerőben lévő török csapatoktól is meg kellett védelmeznie, sőt az elavult sümegi vár modernizálására is figyelmet kellett fordítania. Hiába volt azonban Ormányi Józsa kiváló katona, a püspökség szűkös anyagi lehetőségei miatt csak kis létszámú várőrség állt a rendelkezésére, amely elégtelen volt a sümegi vár alatt elterülő mezővárosnak a török túlerővel szemben

---

172 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 37.

173 MNL OL P 57 – II. – II. – No. 40.

174 *Kubinyi*, 1984. 186–188. p.

történő megvédelmezésére. A nehézségek ellenére a sümegi várnagy katonáival együtt Hegyesd 1562. évi visszafoglalásánál is kivette részét a harcokból.¹⁷⁵

Ormányi Józsa szerteágazó feladatai ellenére tehetségének, tudásának és kitartásának köszönhetően családjának is sikerült új egzisztenciát teremtenie, amelynek alapja a Zala megyében szerzett birtokai voltak. Gazdasági tevékenysége nem különbözött más végvárakban szolgálatot teljesítő nemesékétől. Vagyona elsősorban a portyákból, rabkereskedelemből, záloghitelekből, ingatlanvásárlásokból, valamint a termény- és borkereskedelemből származott. Üzleti érzékét bizonyítja, hogy élete végére összesen 7132 forint értékű készpénzt és ingóságot, valamint felbecsülhetetlen értékű birtok- és állatállományt szerzett. Ormányi Józsa a tisztségéből és vagyonából fakadó tekintélyének és befolyásának köszönhetette, hogy sikerült remek házasságot kötnie. Felesége, Ukki Kalauz Anna révén ugyanis Zala és Vas megye jelentős nemesi családjaival került rokonságba, ami a régió köznemesi társadalmába történő sikeres integrációját bizonyítja.

A katolikus Ormányi Józsa tehát összetett, katonai–tisztviseelői–szervitori pályát futott be. Nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy a korabeli végvári nemességhez képest milyen fontos szerepet töltött be pályafutásában a tanulás, illetve milyen fontos szerepet tulajdonított annak ő maga is. Életének színtere mindvégig a hódoltsági peremvidék volt, tehetsége ellenére pedig nem tudott, vagy nem akart tovább lépni várnagyi tisztségéből, amely életének végső állomása volt.

Hiába sikerült azonban Ormányinak tehetsége és Köves András támogatása révén Zala megye feltörekvő, jómódú birtokosai közé bekerülnie, halála után családja lehanyaglott, ugyanis fiának nem voltak utódai, családjában pedig nem volt még egy hozzá hasonlóan tehetséges személy. A hanyatlást jól érzékeltette lánya, Orsolya házassága is, aki a jelentéktelen kisbirtokos Körbei, majd Morgai családba házasodott be. A Körbei Jánossal kötött házasságnak köszönhetően azonban a sümegi várnagyra vonatkozó iratok egy része fennmaradt. Ezek alapján pedig Ormányi Józsnak a mohácsi csatát követően útját kereső köznemesség történetébe betekintést nyújtó nem mindennapi életútja, ha hézagosan is, de főbb vonásaiban megismerhető.

---

175 Istvánffy Miklós leírása alapján az ostrom gyorsan, rendezetten ment végbe. *Istvánfius*, 1622. 398–400. p. Ormányi Józsa azonban egyik levelében arról panaszkodott Nádasdy Tamásnak, hogy a parancsnokok csak nehezen tudtak rendet tartani a szervezetlen, sebtében több helyről összevont ostromló seregben. „...hanem csak erről akarnék írni N[agyságodnak], hogy ez táborocska igencsak szertartás nélkül vagyon...de hogy az táborbeli népnek erősen nem parancsolnak, csak az az vétek...” MNL OL E 185 – a. Ormány Józsa – N. Tamás No. 23. Hegyesd, 1562. április 5.

Felhasznált források és irodalom

Levéltári források

DL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár
MNL OL A 57	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Kancelláriai Levéltár, Magyar Királyi Kancellária regisztratúrája. A 57 Libri regii
MNL OL E 148	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Kincstári Levéltárak, Magyar Kamara Archívuma. E 148 Neo-Registrata Acta
MNL OL E 185	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Kincstári Levéltárak, Magyar Kamara Archívuma. E 185 Archivum familiae Nádasdy, Missiles
MNL OL E 554	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Magyar Kincstári Levéltárak, Magyar Kamara Archívuma. E 554 Városi és kamarai iratok
MNL OL P 57	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Családok, testületek és intézmények levéltárai. P 57 A Bezerédy család vámoscsaládi ágának kámi levéltára, Új rendezés, lajstrommal ellátva
MNL OL P 58	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Családok, testületek és intézmények levéltárai. P 58 A Bezerédy család szerdahelyi ágának ménfői levéltára, Törzslevéltár
MNL OL ZML XV. 61.	Magyar Nemzeti Levéltár, Zala Megyei Levéltár, Levéltári Adattár, Zala megye helytörténeti lexikonához készült adatgyűjtés cédulái
ÖStA HKA Hoffinanz Ungarn	Österreichisches Staatsarchiv Hofkammerarchiv Hoffinanz Ungarn

Kiadott források

- ÁHHKO Az Árpád-házi hercegek, hercegnők és királynék okleveleinek kritikai jegyzéke. Szentpétery Imre kéziratának felhasználásával szerk. Zsoldos Attila. Bp., 2008. (Magyar Országos Levéltár Kiadványai II. Forráskiadványok 45.)
- HO VIII. köt. *Nagy Imre*: Hazai Okmánytár. VIII. köt. Bp., 1891.
- Horváth J. – Timár, 1973.* *Horváth J. Gyula – Timár György*: XVI. századi dikális konskripciók Baranya megyéről (1542, 1551, 1564). In: Baranyai Helytörténetírás, 5. (1973) 7–129. p.
- Illésházy végrendelete Illésházy István és Pálffy Kata végrendelete. Közli: Mérenyi Lajos. In: Történelmi Tár, 3. sorozat 20. kötet (1897) 749–767. p.
- Isthvanfius, 1622.* *Nicolaus Isthvanfius*: Historiarum de rebus Ungaricis libri XXXIV. Coloniae Agrippinae, 1622.
- Káldy-Nagy, 1960.* *Káldy-Nagy Gyula*: Baranya megye XVI. századi török adóösszeírásai. Bp., 1960. (A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 103.)
- Káldy-Nagy, 1966.* *Káldy-Nagy Gyula*: Török adólajstrom Baranyából a XVI. századból. Bp., 1966. (Dunántúli tudományos gyűjtemény. Series historica 36.)
- Komáromy, 1907.* *Komáromy András*: Magyar levelek a XVI. századból. I. közlemény. In: Magyar Történelmi Tár, 4. sorozat 8. kötet (1907) 121–160. p.
- Kissné, 2004.* *Kissné Bognár Krisztina*: Magyarországi diákok a bécsi tanintézetekben 1526–1789. Bp., 2004. (Magyarországi diákok egyetemjárása az újkorban 13.)
- Lukinich, 1941.* *Lukinich Imre*: A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára. III. köt. Bp., 1941.
- Lukinich, 1942.* *Lukinich Imre*: A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára. IV. köt. Bp., 1942.

- Lukinich*, 1943. *Lukinich Imre*: A podmanini Podmaniczky-család oklevéltára. V. köt. Bp., 1943.
- Závodszy*, 1922. *Závodszy Levente*: A Héderváry-család oklevéltára. II. köt. Bp., 1922.
- Timár*, 1996. *Timár György*: Királyi sziget. Szigetvár várgazdaságának iratai 1546–1565. Pécs, 1996. (Baranya török kori forrásai I.)

Szakirodalom

- Archontológia II. *C. Tóth Norbert et alii*: Magyarország világi archontológiája 1458–1526. II. köt. Bp., 2017. (Magyar Történelmi Emlékek. Adattárak.)
- Bilkei*, 1993. *Bilkei Irén*: Csány Ákos – egy zalai köznemes pályája a XVI. században. In: Gazdaságtörténeti tanulmányok. Szerk.: Kapiller Imre. Zalaegerszeg, 1993. (Zalai Gyűjtemény 34.) 7–16. p.
- Bilkei*, 2011. *Bilkei Irén*: Megyei köznemesi társadalom a Mohács utáni évtizedekben. Zala megye negyedszázada a Habsburg-uralom kezdetén. In: Századok, 145. (2011) 1147–1182. p.
- Bogdándi*, 2014. *Bogdándi Zsolt*: Az erdélyi ítélmesterek társadalmi helyzetéről. In: Műveltség és társadalmi szerepek: arisztokraták Magyarországon és Európában. Szerk.: Bárány Attila et alii. Debrecen, 2014. (Speculum Historiae Debreceniense 18.) 181–192.
- Bónis*, 1971. *Bónis György*: A jogtudó értelmiség a Mohács előtti Magyarországon. Bp., 1971.
- Csánki*, 1894. *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. II. köt. Bp., 1894.
- Csánki*, 1897. *Csánki Dezső*: Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. III. köt. Bp., 1897.

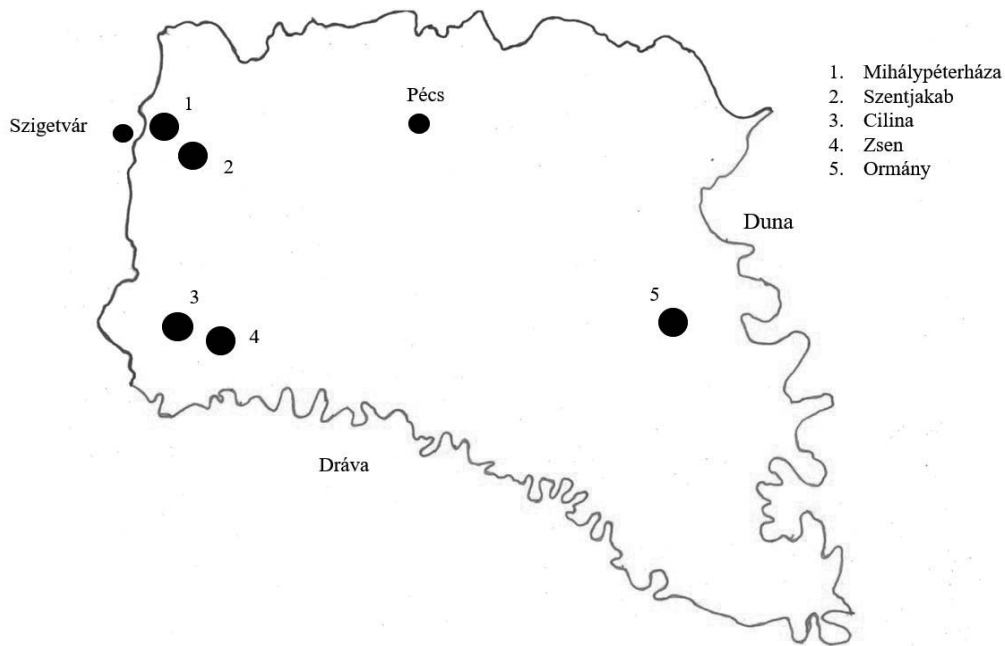
- Dávid*, 1992. *Dávid Géza: A veszprémi szandzsák.* In: Keletkutatás, 1992. tavasz 27–36. p.
- Dominkovits*, 2005. *Dominkovits Péter: Földesúri familiáris, vagy megyei hivatalviselő? Bezerédy György soproni alispánsága (1655–1662).* In: Fons, 12. (2005) 127–161. p.
- Dominkovits*, 2008. *Dominkovits Péter: Főúri udvar – uradalom – vármegye – katolikus egyház. Adatok és szempontok a 17. századi nyugat-dunántúli megyei nemesség mozgástereinek kutatásához.* In: Turul, 81. (2008) 33–42. p.
- Engel*, 1996. *Engel Pál: Magyarország világi archontológiája. I. köt. Bp., 1996. (História Könyvtár. Kronológiák, adattárak 5.)*
- Erdélyi*, 1913. *Erdélyi Gyula: Veszprém város története a török idők alatt. Veszprém, 1913.*
- Faragó*, 2019. *Faragó Dávid: Honnan származott Mihálypéterházi Ormányi Józsa sümegi várkapitány? (Ormány és Mihálypéterháza települések lokalizálásának pontosítása.)* In: Turul, 92. (2019) 118–123. p.
- Faragó*, 2020. *Faragó Dávid: A Baranya megyei Ormándi/Ormányi család a 13–15. században.* Turul, 93. (2020) 112–122. p.
- Faragó*, 2020a *Faragó Dávid: A Gorbovai/Izsákfalvi Márk család története a 15–16. században.* In: Turul, 93. (2020) 145–153. p.
- Farkas*, 2019. *Farkas Csaba: A Beycziek. Egy Vas megyei közneemesi család a 15–16. században.* In: Turul, 92. (2019) 107–117. p.
- Fazekas*, 1992. *Fazekas István: Az Illésházy család XVII. századi lezármazása.* In: Turul, 65. (1951–1992) 13–17. p.
- Follajtar*, 1942. *Follajtar Ernő: Baranya vármegye eltűnt helységei. Pécs, 1942. (Községi adattár 4.)*
- Gál-Mlakár*, 2007. *Gál-Mlakár Zsófia: Adatok Verancsics Antal udvarának történetéhez.* In: Fons, 14. (2007) 279–337. p.

- Gecsényi*, 1984. *Gecsényi Lajos*: Katonák és polgárok a győri végvárban a XVI–XVII. században. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 31. (1984) 4. sz. 664–686. p.
- Hegyi*, 2007. *Hegyi Klára*: A törökhódoltság várai és várkatonasága. II. köt. A budai vilajet várainak adattára. Bp., 2007. (Historia Könyvtár. Kronológiák, adattárak 9.)
- Hőgyész*, 1989. *Hőgyész László*: Sümeg évszázadai. Veszprém, 1989.
- Kanász*, 2017. *Kanász Viktor*: Zalaegerszeg első pecsétjéről és a mezőváros korai hivatali írásbeliségéről. In: *Turul*, 135. (2017) 137–139. p.
- Koppány – Kozák*, 1969. *Koppány Tibor – Kozák Károly*: A sümegi vár feltárása és helyreállítása. In: *Magyar Műemlékvédelem 1963–1966*. Bp., 1969. (Országos Műemléki Felügyelet Kiadványai IV.)
- Kelenik*, 1991. *Kelenik József*: A kézi lőfegyverek jelentősége a hadügyi forradalom kibontakozásában. A magyar egységek fegyverzete a tizenötéves háború időszakában. In: *Hadtörténelmi Közlemények*, 104. (1991) 4. sz. 3–52. p.
- Kenyeres*, 2008. *Kenyeres István*: Uradalmak és végvárok. A kamarai birtokok és a törökellenes határvédelem a 16. századi Magyar Királyságban. Bp., 2008. (Habsburg Történelmi Monográfiák 2.)
- Koppány*, 1995. *Koppány Tibor*: A sümegi vár és a devecseri kastély reneszánsz kőfaragványai. Bp., 1995. (Magyarország építészeti töredékeinek gyűjteménye 7.)
- Koppány*, 2014. *Koppány Tibor*: Mihálypéterházai Ormányi Józsa, a várépítő 16. századi sümegi prefektus. In: *Castrum*, 17. (2014) 59–68. p.
- Kubinyi*, 1970. *Kubinyi András*: A magyar genealógiai kutatás. In: *Levéltári Közlemények*, 41. (1970) 213–221. p.
- Kubinyi*, 1984. *Kubinyi András*: Írástudás és értelmiségi foglalkozásuk a Jagelló-korban. In: *Magyar herold*. Szerk.: Kállay István. I. köt. Bp., 1984. 186–208. p.

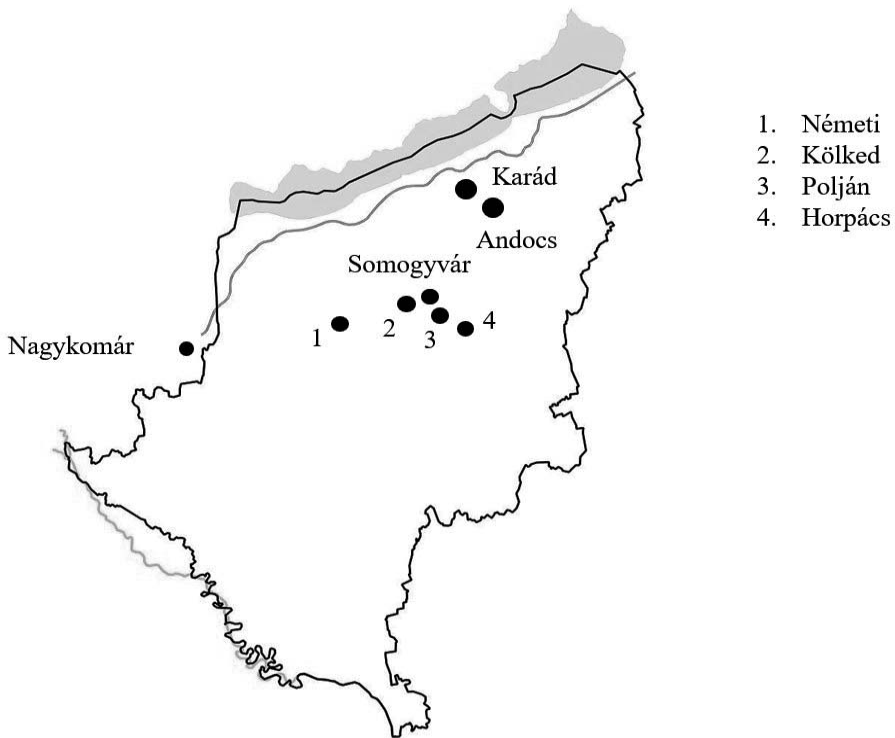
- Laczlavik*, 2013. *Laczlavik György*: A Somogy megyei Várdai család a 16. században. In: *Turul*, 86. (2013) 17–27. p.
- Maksay*, 1990. *Maksay Ferenc*: Magyarország birtokviszonyai a 16. század közepén. II. köt. Bp., 1990. (Magyar Országos Levéltár kiadványai, II. Forráskiadványok 16.)
- MKL VII. köt. Magyar Katolikus Lexikon. Főszerk.: Diós István. VII. köt. Bp., 2002.
- Nagy*, 1860. *Nagy Iván*: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal. VII. köt. Pest, 1860.
- Nedeczky*, 1891. *Nedeczky Gáspár*: A Nedeczky család. Bp., 1891.
- Pálffy*, 1996. *Pálffy Géza*: A török elleni védelmi rendszer szervezetének története a kezdetektől a 18. század elejéig. (Vázlat egy készülő nagyobb összefoglaláshoz). In: *Történelmi Szemle*, 38. (1996) 163–217. p.
- Pálffy*, 1999. *Pálffy Géza*: A császárváros védelmében. A győri főkapitányság története 1526–1598. Győr, 1999.
- Pálffy*, 2009. *Pálffy Géza*: Pozsony megyéből a Magyar Királyság élére. Karrierlehetőségek a magyar arisztokráciában a 16–17. század fordulóján. (Az Esterházy, a Pálffy és az Illésházy család felemelkedése). In: *Századok*, 143. (2009) 853–882. p.
- Schönherr*, 1913. *Schönherr Gyula*: A Kölkedi család címereslevele 1429-ből. In: *Turul*, 14. (1913) 36–39. p.
- Sz. Simon*, 2014. *Sz. Simon Éva*: A hódoltságon kívüli „hódoltság”. Oszmán terjeszkedés a Délnyugat-Dunántúlon a 16. század második felében. Bp., 2014. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.)
- Szabó*, 2000. *Szabó Péter*: Török-magyar együttélés a Balaton-felvidéken. In: *Életmód és művelődés Veszprém megyében a 16–18. században*. Szerk.: Tóth G. Péter. Veszprém, 2000. 9–20. p.

- Szakály*, 1987. *Szakály Ferenc*: Egy végvári kapitány hétköznapijai. (Horváth Márk szigeti várkapitány levelezése Nádasdy Tamás nádorral és szervitoraival, 1556–1561). In: Somogy megye múltjából. Levéltári évkönyv, 18. (1987) 45–126. p.
- Szakály*, 1997. *Szakály Ferenc*: Tolna vármegye középkori szolgabírái. (Esettanulmány). In: Történelmi Szemle, 39. (1997) 411–424. p.
- Szántó*, 1972. *Szántó Imre*: A végvári rendszer kiépítése a Balaton környékén 1541–1566. In: A Veszprém Megyei Múzeumok közleményei, 11. (1972) 313–329. p.
- Szántó*, 1986. *Szántó Imre*: A balatoni várak övezete a dunántúli védelmi rendszerben (1541–1690). In: A Veszprém Megyei Múzeumok közleményei, 18. (1986) 261–302. p.
- Szopori Nagy*, 1883. *Szopori Nagy Imre*: A Vezekényi nemzetség és a gróf Czyrákiak. (1.) In: Turul, 1. (1883) 4–12. p.
- Szvitek*, 2011. *Szvitek Róbert József*: Kiskomárom végvár építéstörténete. In: Castrum, 14. (2011) 41–56. p.
- Takáts*, 1915. *Takáts Sándor*: Rajzok a török világból. II. köt. Bp., 1915.
- Tevelő Arató*, 2016. *Tevelő Arató György*: Turos Miklós (1591–1656). Egy kiskomáromi főtiszt és családja társadalmi mobilitása. In: Századok, 150. (2016) 967–1007. p.
- Trócsányi*, 1980. *Trócsányi Zsolt*: Erdély központi kormányzata 1540–1690. Bp., 1980. (Magyar Országos Levéltár kiadványai III. Hatóság- és hivataltörténet 6.)
- Trócsányi*, 2005. *Trócsányi Zsolt*: Törvényalkotás az Erdélyi Fejedelemségben. Bp., 2005.
- Varga*, 2018. *Varga Szabolcs*: Genius loci. Az Istvánffyak Baranyában. In: „A magyar történet folytatója”. Tanulmányok Istvánffy Miklósról. Szerk.: Ács Pál – Tóth Gergely. Bp., 2018. (Magyar Történelmi Emlékek. Értekezések.) 59–87. p.

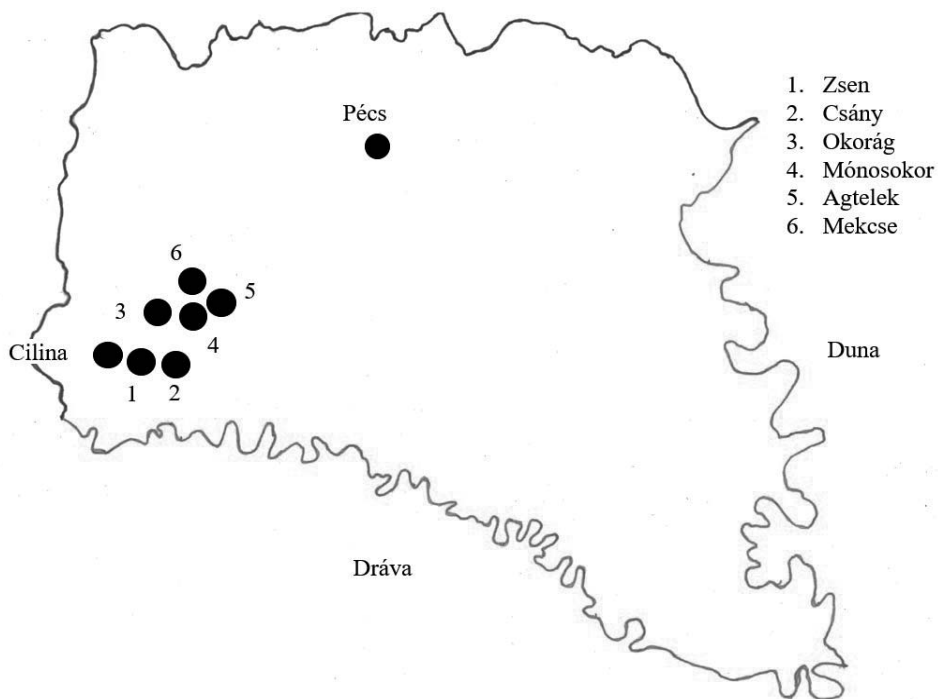
1. melléklet: Az Ormányiak birtokai az 1540–1550-es években (Szerző)

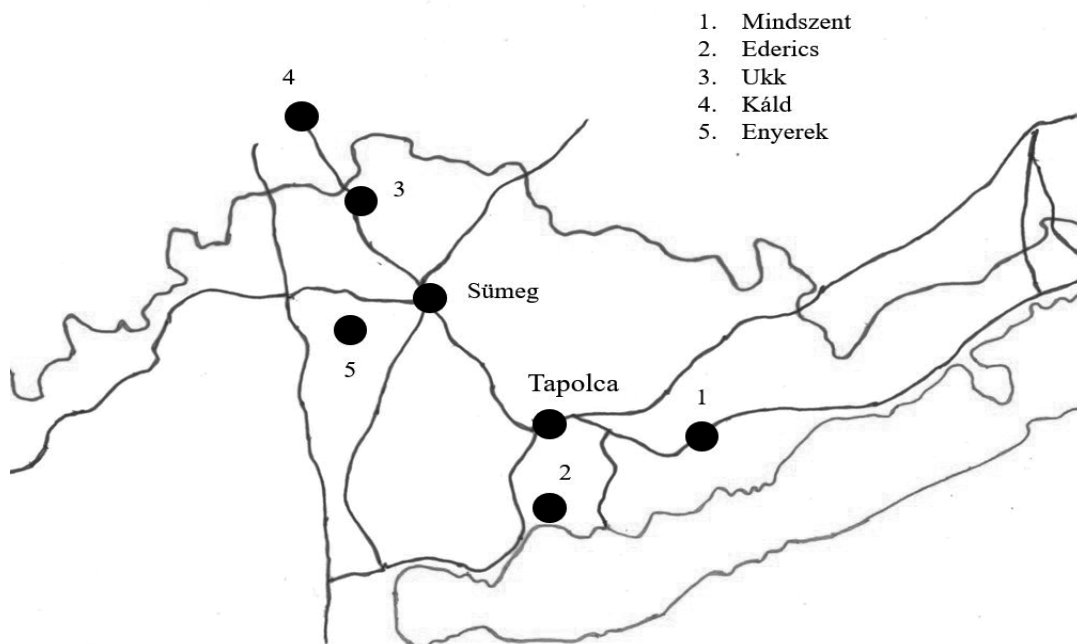
2. melléklet: 1559. február 14-i birtokadomány (Szerző)

3. melléklet: 1559. április 14-i birtokadomány (Szerző)

4. melléklet: Ormányi Józsa Zala és Vas megyei birtokai (Szerző)

5. melléklet: Ukki Kalauz Anna családfája (Szerző)

